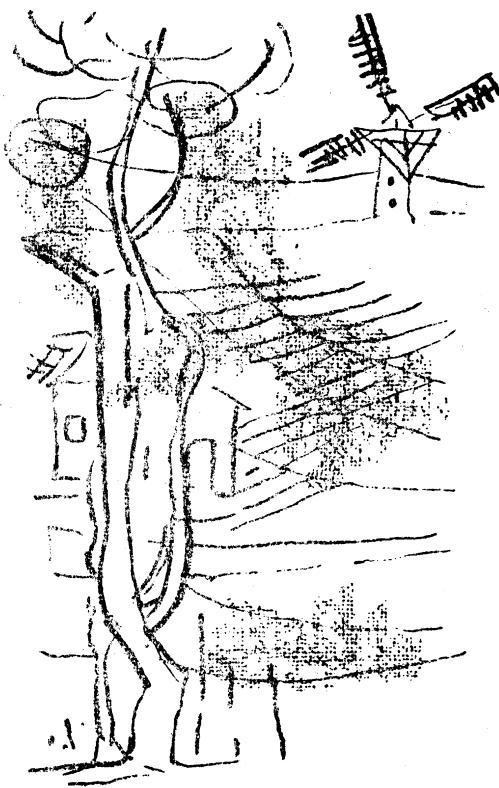

עלילות
הצלחה

ונחזרת חולוצית בהולאנד

הגרמנים פלו להולנד בעשרי במאי 1940 וככשו אותה חוץ ארבעה ימים. את מחצי השנה הראשונה לכיבוש, שהיתה שקטה יותר באופן יחסית, ניצלו הגרמנים לחירה למנגנון האדמיניסטרטיבי של הארץ. תהליך החדרה התנצל בשלב זה במידה רבה לפיה החוק והנוהג הבינלאומיים בארץ כבושים, אף היה מלאו לעיתים הצהרות פיסניות מצד שלטונות הכיבוש.

הולנד היא ארץ קטנה אדמה משורר, ללא הרים ולא יערות. מספר אוכלוסייה מגע לעשרה מיליון*. מהארצות הצפופות ביותר באוכלוסיותה. בעלת משטר אזרחי תקין ומדויק.

קרוב ל-300 שנה לא הייתה הארץ זו תחת על כיבוש של אומה זרה. עבדה זו קבעה לא במעט את התנהגותה ואת מידת האמון של האוכלוסייה לשיטנות ולחזק

משמעות ושלטונו בעיניו הולאendi הם בבחינת קודש קדשים, וויזוף מסמך נחשב כפצע חמור.*

הנאים שהיטיבו להכיר תוכנות אלו של העם, חדרו תוך זמן קצר לאדם ניסטרציה האורחות ותפסו בה את כל נקודות המפתח. בכך הם השתלטו תוך תקופה קצרה על המדינה ועל אורהיה. חסר היה לעם הולאendi נסיך של התנוגות מחרתת ופעולות חבלת בצבא כובש זה. היציבות המלא לשפטונות היה בתוקפת הקיבוש הנאצי לבלם רציני בהתארגנות כוחות מחרתת ותשנה את התערורתה. נספו לכך כמה גורמים נוספים — שטחה המוגבל של הארץ, ציפופה הרבת והיעדר יערות והרים. כל אלה מנעו את תקומה של מחרתת מונית.

אולם מל אלה גבר גורם חיובי מכיריע: התנוגות הרווחנית העמוקה של העם הולאendi לכל מדכא השאהפה לחיירות, לאירלות הגיבור הלאומי והדומאי למופת האהובה בארץ זו הנהו טיל אוילנספיגל, שעלה מכונתו ואהבת החירות התהנכו דורות רבים של אומה זו. אחרי התמודדות שארכה זמן רב בין הגורמים המנוגדים, אחורי ייסורים רבים וגישושים, עלו במחיר לא מועט, מצאה השאהפה של ההתרdzות באובי הנאצי את בטוייה בפועלות בלתי לנאליות.

המוחרת של העם הולאendi, שכמה מאוחר יותר הייתה בעיקרה מרכזות בערים ובכפרים. היא יקרה משורש عمוק והיטורי בחיו של העם: השנהה גורנים עם מדכא.

שתחי פעולתה: היטרת אנשים יהודים כנזרים, מועדים למאסר או למשלוות למחנות ריכוז, הברחתם למעבר לגבול, פריצות למשדי רישום גרמניים, חבלה במחנים, ברכבות ובמחנים צבאיים. לימים הופיע עתונות בלתי לנאלית ונעשה פעולות ריגול לטבות צבאות בנות-הברית*. היו גם קבוצות שנשאו אופי מפלגתי: קבוצות סוציאליסטים, קומוניסטים ומפלגות דתיות. אך יפודה של המוחרת היה בעיקרו יותר מוסרי-אידאי מאשר מפלגתי-פוליטי. אחד משטי הפעולה החשובים ביותר של המוחרת ושל חלק ניכר באוכלוסייה היה תגשות עזה ליהודים והצלתּם. חיהו.

יהודים הולאנד מנתה עם הפלישה הגרמנית 140,000 איש, מהם 22,000 פלייטי גרמניה.

היהודים בארץ זו היו מפוזרים בכל הארץ, עסקו במסחר ובמקצועות חופשיים, אך מרביתם התרculo באמסטרדם. בעיר זו היה קיים פרוליטריון יהודי בעל מסורת של מאות שנים שעסק בעיבוד יהלומים, לייטשום ובמלאות אחרות.

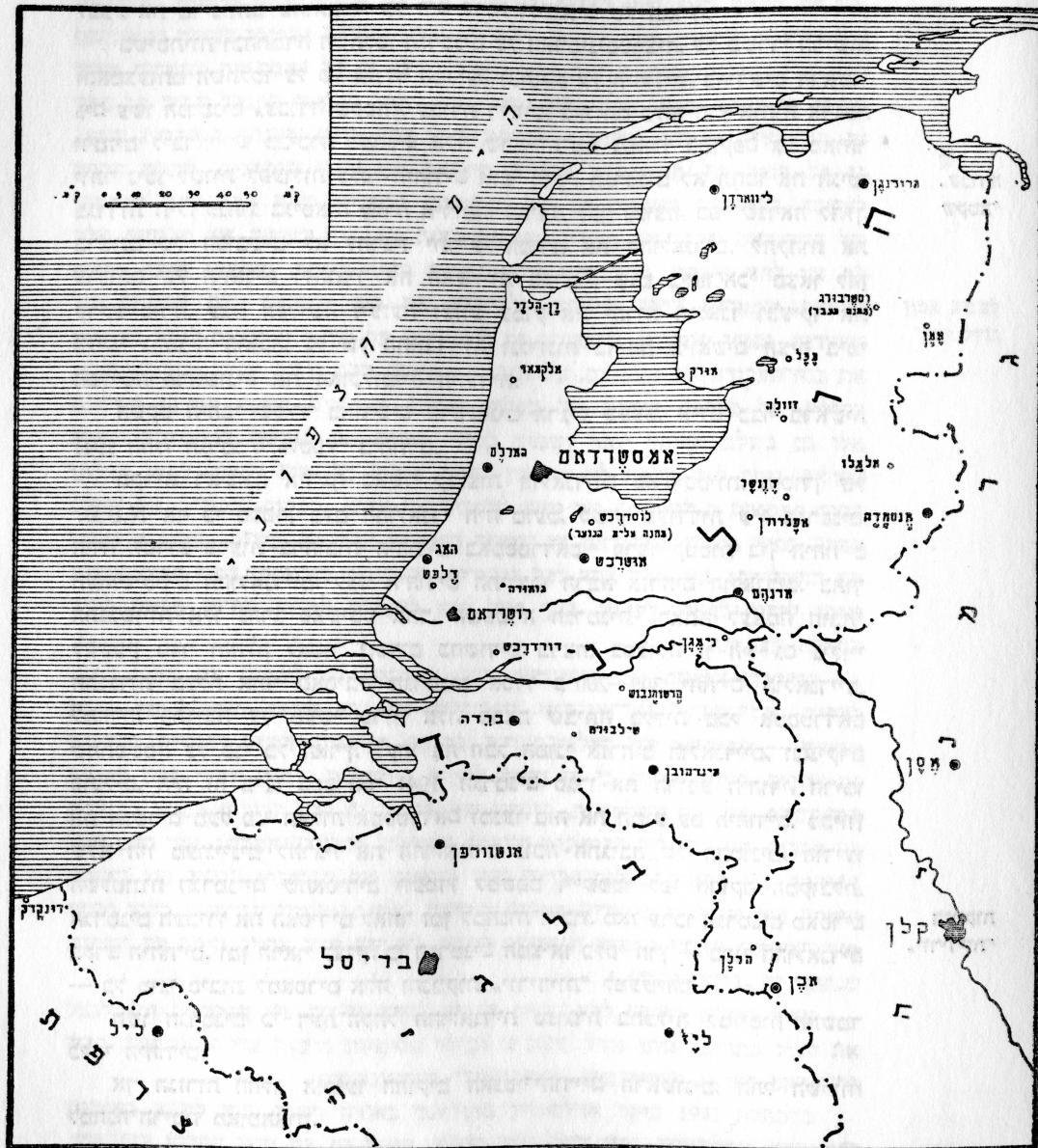
האמניטפואציה שהעניקה ליהודים זו הגירה בשכבות מסוימות, שירות בעיקת, את ההלכי התבולות. נטולי כל שאיפה לאומית-יהודית ביקשו יהודים אלה ליהפוך לחילק בלתי-נפרד של העם הולאendi. היעדר אנטישמיות פעליה היה גורם מעודד למגמה זו. יהודים רבים, ובתוכם אישים נכבדים, היו מעוררים כפרטים בחיה האזרחים והפוליטים של הארץ. מפלגה פוליטית יהודית לא הייתה קיימת. אם הגם הולאendi, כאמור, הנהו עם מציאות של שתוניות, הרי ניכרת היה בither שאת

* לפि עדויותיהם של מנהם פינקחוフ ומשה הרוטן.

• לפि עדותו של אלפרד פרנקל.

התנוגות
כל
מדכא

היעדר
אנטישמיות

מפתח הולאנדר

תבונה זו אצל היהודים, שאפו להיות אורה מדינה למופת. הכבש הנאצי מצע את יהדות הולנד בلت' מחוסנת בפני הצפה לה. תנאים אלה הקלו על הגermenים לבצע את מדיניותם שהותאה על ידם לרוח וلتנאים של הארץ.

בשיטתם והחדרה השתלו הגermenים על האדמיניסטרציה, על משרדיה הירושים ובמציאותו השתלו על כל אורה המדינה ובתוכם על היהודים. בחודשים הראשונים נים עשו הגermenים "עבדה שקטה", עבודה רישום, בגלותם כלפי חז'ן אותן ארגעה וرمזים ליבראליים כביבול. סמנים אלה שבמידת'ה נשאו בתקופם גם מאוחר יותר ניסו לשונות לפעולות כלפי היהודים אף חוקי. הגermenים לא תחמו את הגיטו בגדירות תיל, כנהוג בගיטאות מזווח אירופה. הסיבה לכך נועוצה, כפי שנראה להלן, ברצונם של הכבשים לא להריגו יתר-על-המידה את הולאנדים. להחות את ערכותם של היהודים ולגביר את האשליות בקרבתם, גםalar希, מזאו להן קרקע פורת עצם הפלישה זיעזה ועוזע عمוק את יהדות הולנד ובעיקר את פליטי גרמניה בתוכה. גל של התאבדויות ונסיבות בריחת מילאים הџיפ בימי הפלישה הראשונית את האוכלוסייה היהודית.

הSKU היחסי ששרר בחודשים הראשונים הרגע במעט, אולם כבר בראשית 1941 החלו הגermenים "לטפל" ביהודים.

תקנית ראשונה ארעה כאשר קבוצות הולאנדיות פאשיסטיות, מיסודה של N.S.B. אף כי מספָן בעם הולאני היה מועט, כשהן מעודדות ע"י הגermenים, החלו לפרו פרעות ברחובות היהודים באמסטרדם*. פרצו כתותות בין היהודים והפאשיסטים הולאנדים. לצד היהודים התיצבו הרבה אורהם הולאנדים. בתוך התנגשותות אלו נחרג פאשיסט אחד. המשטרה הגרמנית "ראתה לעצמה חובה" להשכנין סדר והחלה לאסור יהודים כחשודים ברצח. בפועל זו היו גם גילויי התנגדות בולט אופי פאסיבי. הגermenים אסרו כ-200-300 יהודים הולאנדים. למחמתם, כתגובה על מעשי טרור אלו, פגעה שביתה כללית בכל אמסטרדם שהתרפשה על פני כל הארץ. לקחו בה חבל המוני אורהם הולאנדים, וביעיקותם פועלם. היה זה ב-11 בפברואר 1941. הגermenים סגרו את הרובע היהודי, הרימו את הגשרים מעל פני הعالות אמסטרדים ומונזו בוואת המגע עם היהודים. מכיוון שלא היו מעוניינים להריגו את הולאנדים נוכח התגובה של המונגים, הודיעו השלטונות הגרמניים שהאסירים יועמדו למשפט וישפטו לפי החוקה המקובלת. הגרמנים העבירו את האסירים לאחר זמן למחנות-ריכוכן. מזאו ערכו הגרמנים מאסרים בקרב היהודים. ומן ראוי לצין, כי הגרמנים המציאו כלפי חז'ן — בפני הולאנדים

— כל מיני סיבות למאסרים אלה והنمוקות "יירידות" למשיהם.

חשו הגרמנים כי דעת-קהל הולאנדיות מנוגדת בתכלית למיזמות-ההשמד כלפי היהודים.

אך הגורות החלו. הופיעו החקקים האנטי-יהודים הראשונים, החל השילוח למחנה-הרכיכון מאוטהאוזן.

הגרמנים פקדו להקים יודנרט, שתפקידו היה למלא את הוראותיהם. בשלב זה הם שאפו לרכז את היהודים סביב היידנרט, שיראו בו גוף מייצג העשי

"עבדה
שקטה"

הנקודות
"יירידות"

לעורם במצבם. ברוב המקומות הקידמו את הקמתו מעשי טרור אכזריימ, שתפקידם היה להכשיר את הקקע למוסד זה.*

את הקמת היודנראט הטילו הגרמנים לא על אישים שהיו ידועים כמנהיגים פוליטיים או רוחניים, אלא על סוג שתדרנים שהיו מוכרים בכיבור בעקבות פעילותם הסוציאלית-פיננסית. אנשים אלה קיבלו בשלב זה על עצם את תפקיד מתחם אמונה כי הדבר ימנע „אסון גדול יותר“. בין ראשי הציבור התנהל ויכוח על צעד זה. היו כאלה — והם מיעוט — שהתנגדו לו בכל תוקף. טענות העיקרית הייתה כי כל צורה של התארגנות יהודית מיזהה לפִי רצון הגרמנים. מהוות הכרה למעשה במדיניות האנטישמית של הגרמנים. המעניין שאך המתנגדים להקמתו למשהו היודנראט שקו את העניין מנוקדת ראות משפטית בעקר. אך יוכחים אלה של היודנראט נקבעו את מהירותם בוארה מהיר ביותר, והקמתו היתה מלאה לא זכו לצד ציבורי. היודנראט הוקם באורה מהיר ביותר, והקמתו היתה מלאה פעולות שמטרתן הייתה להחדים ולהתליקש את כוח שיפוטם ואת ערכותם של היהודים. נפוצו שמועות, שהגבירו את האשליות, על כוונת הגרמנים לנצל במחנות את כוחה-העבודה של היהודים, על תנאים מיוחדים בהם זוכים יהודי מערב-אירופה בפולין, על פלישה קרובה של בעלות-הברית. הגרמנים הפיצו עוזרו הש寥ות אליו גם בשלב מאוחר יותר ושמרו בסודי סודות את הנעשה במחנות-ההשמדה בפולין. נוסף לזה מצאה לת מהלclin הדעה שיכל כל אדם לפעול למען הצלתו במרכז המסתגרת ה-„לגאלית“, אם יידע להעמיד את עצמו "במקום הנכוון": אם יתפוצ עמדה בחוץ מגנון היודנראט או יצטיד בחותמת הדירושה וכיו"ב. הגרמנים עודדו את ההשלויות: אין גורל אחד לכל היהודים, יש סוגים מובחנים בפני דפורטאציות ונינתן לייחד לדאג לעצמו. בכך ניתנת היה לאנשים למצוא פורקן מסויים ליצור ההצלחה העצמית.

העיקרונות המנחה של היודנראט היה ההשחתה. יש לעשות את הכלל למען לדוחות ככל-אפשר גורדי-קסופי ולהתקיים עד בוא השעה הגדולה של עורה מבחוץ — השיחורר ע"י בעלות-הברית. גם בין מנהיגים יהודים רציניים, ובינויהם גם ציונים, רוחה הדעה, כי מן הנבען להקים באמצעות אירגון יהודי כעין כתובת המאפשרת מגע עם השלטונות. ביטויו של עיקרונו זה היה הצירוף המורכב מכוראות אך הדרוך, בין ההשליטה הקיצונית והיאוש המוחלט. ההשליטה אמרה: עוד מעט ואנו נשוחרר ע"י צבאות בעלות-הברית ואינו בדעתם של הגרמנים לנווג בנו באוטה חומרה כפי שנוהגים ביוזדים מזורחה אירופה (איך "נווהגים" הגרמנים כלפי היהודי מזורח אירופה ויהודי המערב המובלים לשמה, לא היה ידוע עדין, הייתה רק תהوشת שם" וזה "גרוע יותר").

אולם היושם כירסם ללא הרף: הגורל נחרץ אישם ע"י הגרמנים ויש לנצל את הכלל בתחום אותו גורל. דעה זו וביתר פסימות הובעה ע"י אדשטיין, ראש היודנראט בפראג ולאחר-מכן "ראש-העיר" בטרזינשטייט.

בתחילת 1941 ביקר אדשטיין בחולאנד באורה רשמי, כדי ליעץ באירגון היודנראט. אדשטיין, איש בעל חזש ריאלי, נפגש גם עם חוגי החלוץ בחולאנד, ובפגישת זו נתן ביטוי קיצוני לפסימות המוחלטת שלו לגבי גורל היהודי אירופה.

למנוע אסון
גדול יותר

את מדרכי ההטעה של הגරנים היהת נתינת "סמכויות" ליודנראט. היודנראט הקיף את החיים החברתיים, הכלכליים והתרבותיים של יהדות הולנד. גם ביודנראט נחלקו הדעות בדבר קוו הפעולה. הוטל על היודנראט להכין קריטיסיה מדוקית של כל האזרחים היהודים בהולנד. כמו אישים דרשו לחסוך חלק מהעתודות לאות מהאה הם עזבו את היודנראט. כמו מאנשי היודנראט, בשלב לאחר יותר, קשו קשרים עם אנשי החלוץ ועוזרו עזרה ממשית למחתרת החילונית שקמה. הגרנים ביצעו בשיטתיות את מדיניותם כלפי היהודים. איסור אחרי איסור, גורה אחרי גורה, ובסיום תכנית מדוקדקת תוך שיטה קפנדנית: נישול היהודים מהחיבם הכלכליים והחברתיים של הארץ. הסגר על היהודים תוך שליטה מלאה בכל הנוגנים שהוגשו להם ע"י מושדי הרישום של האדמיניסטרציה המודוקית לראשונה גרו גורות "קלות": איסור תנועה בערים, איסור להשתמש בחשמלית, איסור המגע עם אזרחים הולאנדים, החרמת מקטי ראיון, צו ענידת "מגן דוד" צחוב, מסרים המוניים בין הגברים שהועברו לאחר מכון למאוטהאוזן (בעבור מספר שבאות הגיעו אל קרוביהם ידיעות על מותם). בהולנד הוקמו שני מחנות-ריכוז: אמדר-פרט ואלקלום. ביולי 1942 פתחו הגרנים בשיטה "חדש": הם שלחו ליהודים בגיל הגיוס צו להתגייס בפלוגות-עבודה בגרמניה. צו זה היה מצורפת רישימת החפצים שעלו לחתת לדריכם הארכוכת. אותו זמן לא היה כל מושג על משמעו של גיוס זה. עם המגויסים יצאו גם פלוגות חילוץ. לאחר זמן קצר התעורר החשד שהאנשים אינם נשלים לעבודה לגרמניה. חדש זה התגבר עוד יותר, לאחר שבין המגויסים נראו מבוגרים רכים וחולמים.

הגරנים רוחיבו את שיטת הגויסים והחלו במשלוחים רגילים של יהודים מכל הגילאים, לפי רשימות מדוקיקות של מושדי הרישום. מחנה-מעבר למשלוחים אלה נקבע מחנה ווסטרבורק (200 קילומטר ממסתראדאם). מחנה ווסטרבורק היה ליתס לפני הפלישה הגרמנית. הוא הוקם ע"י השלטונות ההולאנדים לקליטת פליטים יהודים מגרמניה, שעברו באופן בלתי-ללאי את הגבול.

את המחנה הווה קבעו הגרנים למхранה מיון ליהודי הולנד. מхранה ווסטרבורק החלו הגרנים מיולי 1942 להעיר באופן קבוע שני טראנספורטים לשבוע (שכללו ביחד אלפי איש בערך) מוהה — אל מхранה אושבץ — בירקנאו. ואם כי היהודים לא ידעו מה משמעו של אושבץ, הרי בתחוותם הבינו כי "הדבר אינוبشر טובות". יחד עם זאת ריכזו הגרנים את כל היהודים מהפרובינציה אל אמסטרדם למצען להקל עליהם את המלאכה ולמען מנוע בritchת של יהודים והסתגנות לוחמים לא-יהודי. באמסטרדם העיר הלק והצטמך במשך הזמן תחומי המגורים של היהודים: מרוובעים מעורבים — עד לגיטו.

הגיעו באמסטרדם היה שונה במידת-מה מגויאות מורה אירופת. הוא לא היה מוקף גדרי תיל, אך עמד תחת פיקוחם המלא של הגרנים, ובכל רגע היה עלול להгинתק משאר חלקי העיר ע"י הרמת הגשרים על פני תעלות אמסטרדם. ראייה לציוו עובדה שהשפיעה היהת חשובה ביותר בעיצוב הרכבת של יהודים: הגרנים לא ביצעו מעשי-השמדה בתחומי הולנד. הרחתת גיא-ההרגיטה, מלאכת הטישטוּש וההטעה לגבי היהודים בארץ זה לא היו עשויים לעורר את חידתם להשמדה הצפואה ולעוזר להתגוננות ומאבק. אולם עניית החנק על צווארה

איסורי
אחריו
איסורי

וחיקת
גיא
ההרינה

של יהדות הולנד הלכה ונתקה. יהודים מוהים ונבוכים תוך תחשות חרודה בפנים הימים הבאים החלו לחפש מפלט ומקלט־הצלה. וכל גורה חדשה הגבירה את המבויכה והגדילה את מאציו הייחיד להצלתו. ואכן נמצאו לכך תנאים מיוחדים במינם שלא היו דוגמתם בשאר ארצות אירופה. היהת זו תופעה מופלאת ובת הקربה, אשר תחא חרומה בזוכרנו של עמו: האווירת הרוחנית בהולנד שסייעה למשיח־הצלה ופעולות המחתרת ההולנדית, שראתה במיציע־הצלה אחד מתקדיה העיקריים. היהת בעם הולנדי גם מפלגה אשיסטית N.S.B. פעלו גם סוכנים ומוגלים, אשר הגבירו את הסכנות בפעולות ההצלה. אולם לבוגרים לא היו שורשים בעם, הם לא עיצבו את דעת הקהל בתוכו ונראו כמנודים, כשעם ההולנדים גובר כלפיהם מיום ליום.

noch הגורות שניכטו על היהודים נבוכו בראשונה גם ההולנדים. הפועלים והaicרים בנייהם חשו שעלייהם לבוא לעזרה, אך לא ידעו כיצד להמיחיש רצונם זה. בראש וראשונה הייתה פה הזדהות עם הסבל והטובל, ללא אפליה בין היהודי ולא־יהודי. ביטוי חזק לכך הייתה השכיתת הכללית שפרצה באסטרדאט ופשתה בעיריהודה בעיקר בקרב הפרויליטריוון ההולנדי. השכיתת הכללית החלה בין פועליו החשליות כתגובה למאסר יהודים*. כשיצאה הפקודה שאסור לו לרופא היהודי לטפל בחולה לא־יהודי, ערכו הרופאים ההולנדים שביתה כללית ורבים מהם נאסרו והובילו למאטהוון**.

כשהתפרנסת הציגו של היהודים להטליא על בגדייהם כוכבי „ מגנידוד“, היו הולנדים רבים מורידים את כובעיהם בפני היהודים אלה בקידות שלהם. סטודנטים רבים שמו לאות סולידריות על בגדיהם את הטלאי הזהוב. כאשרו על פרופסורים יהודים להוצאות אוניברסיטאות, שבתו הпроופסורים ההולנדים.

באוניברסיטה אחת ניסו נאצים לאסור את אחד הпроופסורים היהודיים, מיד הקיפוו הסטודנטים ההולנדים, הגנו על מורים וחבריהם את הנאצים המתקיפים. יהודים רבים, ובמשך הזמן חלק מספרם וגדלם, החלו לחפש מקומות־מחבוא אצל ידידים ומקרים הולנדים ולעתים אצל הולנדים שלא הכירום מוקדם. למרות האימים שהטילו השלטונות הגרמניים על כל אזרח המסתיר היהודי, פתחו אלה את בתיהם לנרדפים.

בשנה לאחרונה לכיבוש הנאצי ישבו יהודים באলפי בתים (לעתים בית ליד בית, מבלי שהאחד ידע על השני) שלaicרים ואזרחים הולנדים וחיכו לשיחורם, כשאלה מקרים אותם לעיתים ללא כל תשולם. לא מעטים מיהודים אלה זכו להגעה ליום השיחורו.

רבים נסתפו ומחבאים אף הם נלקחו ונשלחו למחנות. הגרמנים עשו מאמצים רבים למען „לרכוש“ את הולנדים, ומשלא הצליחו החלו גם בפעולות טרור. אף־הו הולנדים*, בעיקר פועלים,aicרים ואזרחים מכל השכבות, נשלחו למחנות־ריכוז באשמה עראת יהודים. רב היה חלקה של האינטיגנציה ההולנדית

הוואות
עם הסובל

* מדודותם של פרנקל ועדינה כוכבא.

* מדודתו של משה הרטוף.

.Vom Ringen des Hollandischen Hechalutz *

במעשי ההצלגה — מורים, פרופסורים, רופאים, כמרים וסטודנטים. כמורים החביבו יהודים בבתי כנסיות, רופאים הסתירו יהודים חולמים או יהודים שהובאו לבתי חולים והוחבאו אף בחדריהם.

והפרשנות הרבות — כל אחת בפני עצמה ריוית ייסורים, לרבתה קרבנה ונוגחת באור האנושי שבת — הן עלומות בחילוקן האגדל ונופצות כסיפורים אגדה בין הולאנדים והיהודים מאותה ארץ. מספרים על אלה הולאנדיות שהחביבה בביתה שמנוה יהודים, דאגה להם וטיפלה אף כשפרצה מחלת הטיפוס במחבאו זה. המחלה עברה מאיש. תוך טיפול ומסירות נפש בלתיiringillah ניצלו היהודים, אך האשה האצילה מטה במחלהה, פרשה גדולה ומשמעות זו, הנה אחד מהסיפורים הרבים של הקרבה שנונגלהה בימי ההם.

פעולות הסתרת יהודים הקיפה הרבה בתים הולאנדיים. יהודים רבים נעלמו מבתייהם מדי פעמי בפעם במחבואו הסתר. היו יהודים שישבו בעליות גג בין קירות כפריים, במרתפים ובין אroxות שבouceות וחודשים רבים תוך ציפייה ופחד. היו שרשמו את דברי ימיהיהם אלה בימנים רבים, (בין אלה "יוםנה של ana פְּרָנָק").

נבי קטעים אחדים מיוםנה של גרטה שטיינר: *

„22 באוגוסט 1942.

„כדי להקל על נפשי הנכאה פותחת אני פנקש חדש ומקדישה אותו לנכדי תמר, שאfilו אינני מכירה אותה. אולי יגיע פנקש זה לידי ואף לידי אחרים ישמש רק למאורע, שאוון אדם לא שמעה כמותה.

„23 באוגוסט.

„תמר הקטנה והיקרה שלי, בקורסך דברים אלה, את זראי כבר גודלה ואני לא אהיה עוד בחים. רצוני לתת לך מושג על התקופה. מקווה אני, כי לך לא ישארו זכרונות ממנה, כי עוד מעט תימה כולה מעל פנוי האדמה ותשאיר רק בספרים ולאחר-כך בסיפורים אגדות ומעשיות. אולם אני חוזה אותה מבשרי, וברוחך אתה אtamך להשתתל עלי'.

„... רק מאסטרודאם הצרכנו לצאת לפולין ולגרמניה כ-100 איש לעובדה בכיכול. רבים איבדו את עצמן לדעת. רבים יותר נמלטו ומסתדרים, כנראת. האנדראלמוסיטה ותהליך ההסתוטות בגרמניה גדולים כלכלה, שאין זה קשה לברוח, כי שהדבר נדמה למראית-עין, בעיקר לאחר שככל האוכלוסייה פה רוחשת יידיות יהודים ומוכנה לסייע.

* גרטה שטיינר בת 62 — נוצר למשפחה יהודית אצילה בגרמניה שנמלטה להולנד. בת אחת מילדיה עלה לארץ וחיה בקיובץ. ביום השואה ירדת גרטה, כדוגמת יהודים רבים אחרים, „צלהה“ מעל פני החיים הגולויים. מדפי יומנה בוקע עושרת הרוחני של המחברת. היום נפק ב-3 למאי 1944 משנאסטרה והוגלה לוטסברוק — ומשם לכבשני אשבייך. המחברת הקדישה את יומנה לנכחתה הקטנה תמר, ילידת קיבוץ חפציבה. היומן נשמר וונגע אחרי המלחמה לתעודתו. (מתוך „ידיעות“ בית לוחמי הגיטאות 5-טטמבר 1956).

....כיוון שהתקפות הדוויר האיומות של האנגלים נמשכו, אפשר להניח כי גרמניה למרות כל נזחונותיה עומדת לפני כליונה, גם אם לא תבouce הנחתה שהכול מאמנים כי היא בא TABOA. אתח, חמץ הקטנה של, כבר תודיע אם הנקיטת התקינה או לא, אבל אני לא אוכל לראות את הנסיבות, אם כי נצפה לכך חודשים רבים. וכל יום נופלים קרבות חדשים. רק מפני שהנחתה בושת לבוא.

25. באוגוסט.

“רוצה אני לכתחזק על כל ההגבלות אשר פקדו את היהודים בסדר החדש.” נלקחו מהם בתים, כספם ורכושם — וmoben מאלו, כי פוטרו מכל משרותיהם. אסור להם להעסיק עובדים ועוררים, אסור להשתחש בטלפון, בראיין, אסור לצאת לטיטול, אסור לבקר במסעדות, אסור לרכב על אופניים, לנסוע בחשמלית וברכבת. אחרי שעה שמונה אסור לצאת מהבית ועליהם תמיד להיות מסומנים במגן דוד צחוב. לעזרך קניות מותר רק בין שלוש וחמש. אסור לקבל משלוחים הביתה. אין להיכנס לבית ארי (עדין לא נאסר על האנשים לבקר אצל היהודים). אסור ליוזדים לבוא לבתי מרחץ ציבוריים ולמספרה, אבל ישום פה באמטוRADAM ספרדים יהודים. מותר לי לכנסות בשער וירוקות רק אצל יהודים, ולהם אין מה למכוון. בעורת האוכלוסייה ההוראנדיית אפשר לעקוף הגבלות אלו.

הסדר החדש”

30. באוגוסט.

...ברוסיה מתנהל הכל כשורג כי אין בעותנים מלאה על רוסיה...

11. בספטמבר.

...הנני קוראת עכשו את “פרידיך הגדול” לקרהיל. תmr קטני של, כל המאורעות בברית ימי העולם נראה לי עזה חורדים וחסרי ערך לעומת המאורעות בהם אנחנו חיים. ברוסיה — דם וחילים ללא ספור. בגרמניה — בכל לילה דליקות והרס מהאויר... גוויות, גוויות גם של נשים ושל ילדים. וכל זה על מה במוחו של בראם אחד.

3. בספטמבר.

...אם נערכה שוב “אקציה” בסביבתו. פשוט עברו את התבטים והוציאו את האנשים, ודאי לפ' רשיימת...

8. בספטמבר.

...היום הייתה פה ואלי. כבר הוחלט: אני הולכת מכאן ביום ה' — אם לא יקדרמו עד אז לגרשני — ואסתחר עד תום המלחמה. הגיענו לידיות מהיננות, כי כל יהודי הולנד יגורשן.

...המצב בחזיות טוב — אבל האנגלים מוסיפים להשתהות.

9. בספטמבר.

...ימים איומים עוברים עלינו. הערב אחרי 8 הימי בבית, כשהברוחנו הופיעו באותו שעה שלוש דמויות שחורות ואומות עוטות פלדי. הוא צעדו בסך ורשימה בידיהם. משערכו סמוך ליד ביתנו באה אני מבוהלת ורועדת.

...אנני אמרה “בידיים מפתח. הם אצלנו אלינו”.

...ישבנו והזקנו זו ביד זו מוכנות לכל. היה לי קשה מאוד בגל אנני. ...אחר אני כבר מסתלקת...

13. בספטמבר.

„לפנות ערב היתה אצלי אדם צעריר ארנד ו.פ. הוא עושה רבות למען הצלחת יהודים... נפרשת רשות שתפקיד את כל הארץ. אלפים כבר ניצלו עד עכשווי כמוני, אבל רבים יותר כבר נספו. יכולתי למלא ספר זה רק סיורים, ממה ששטעתי וממה שחויתתי מבשרי. ערב. השעה עשר וחצי. השם רוחשים אווירונם, אבל אלה הם מטוטלים גרמניים.

17. בפטמבר.

„...המצב בחזיותה: בטהיליגראד נלחמים על כל בית מגינים על כל בניין. מהי מידת ההצלחה — אין להסיק מהעתונות הגרמניות מהמערב גברו ההתקפות וערי גרמניה הופכות להיות תלי חרבות. גבורות השמועות מפה לאוזן, כי מורת הרוח והתסיסה בגרמניה כבר הגיעו עד כדי שפק דם.

23. בפטמבר.

„...אני מרבה ל夸רו, אבל בלי חמלה. מלוחמה ושלום' איזה עולם שקווע! אבל אחריו נפוליאון שבת האנושות ושקעה בצרות החיים היישנות שבוי היו עניים ועציריים, אצולה, מלך, כמורג בורגנים ואיכרים. אחרי הנגים והמכובדים האלה, אשר תקפו את העולם — האמנם לא יקום משחו חדש, אחר, שונה מקודמו ויפח יותר? ..?

„תמר קפטני, כשהאמברטה הוצאה תגיע לדייך, ולו בעוד עשרים או שלושים שנה — גם אז לא יהיה הדברים שונים והובגה מעכשו — הכל עדין יהיה במצב של התמוטטות. הנני מחהכה ומצפה רק, כי תיכרת הורוז הוצאה אשר דשה לעפר ואפר את יהדות אירופה ואשר רצחא מילוני אנשים אחרים במלחמות-השואת. אבל השלווה לא תושג והסדר לא ישפט עוד, כי בעtid קומנה אングליה ורוסיה זו נגד זו.

14. באוקטובר.

„...המלחמה היא לא שניוי... כפי הנראת הולכת גרמניה מדחאי אל דחי. גם לא יתרחשו מאירועות חשובים. העיר האג רוקנה מתושביה במrix 5 ק"מ מהחוף. מצבם של היהודים מחמיר והולך מיום ליום. רק מעתים ייראו עוד באמסטרדם. لأن געלמו 80,000 היהודים?

5. בנובמבר... אין לי כאן דבר ממשי, לא בעל ולא בית. לא ילדים ולא נבדים, לא כלב ולא חתול, כליכך בזדהה אני, עד כי זובב היורד על ספרי ייראה בעיני כאורה העורך ביקר ויאנני מגרשת אותן.

7. בנובמבר... נסיגתו של רומל — במלוא הקצב. הדורות הגרמניים — מעשי אמונות הם. אפשר לדמות כי האנגלים אינם עושים, אלא מה שרומל מצווה עליהם.

...אטמול הקשבתי לנאומו של צ'רצ'יל, נאום מעורר כבוה, דבריו נאמרו בגאות, בבטחון ובזהירות. מה רב המrix בין האנגלים והיטלר! ..

18. בדצמבר... בפרלמנט האנגלי נערכה עצרת מ恰恰 חגייגת נגד רצח היהודים בפולין והושמעו גם אינויי תגמול. כל הזרים קמו וציר אחד הביע את חdotו על הפגנת סולידיריות זו. אומרים שהושמדו כבר מיליון. קצת פעילות יתרה בחזיות היהת מועילה יותר מהלצהרות המתכולות רק בלעג.

21. בדצמבר... הממצב בחזיותות טוב. אבל הדברים משתלים ובינתיים מאבדים

בכל הארץ את היהודים... אמנים הרים מתקדים מהירות אבל האמריקאים רובצים באפריקה למשותקים. אולי הם מוכנים מכיה גדולה וניצחתי?

"13 בפברואר 1943. אטמול כבשו הרים את רוסטוב.

"...אתמול שמעתי ברadio האנגלי כי היהודי ואורשה כבר הוושמדו כליל."

ד. מזויות

שוניות לפי מעמדם והשקפתם היו הולנדים שנחלכו לעוזה ולהצלה, לפועלם, אנשי מפלגות פועלות, נספחו מובן מנייעים פוליטיים במשמעות התנגדות ובפעולות ההצלה. לקתולים ולפוטסטנטים — מניעים דתיים נוספים. נציג את אחד מהם הוא יהו אוקנסר, כפי שהוא מתואר ע"י היהודי שהסתחר ב ביתו:

"...הוא היה נושא מכתבים פשוט, או כבן 55, ואב לבן אחד, לוקי, (או בן 18). מצבו הכלכלי לא היה מוגיר.

"אין להניח כי התעשר מהתטרת היהודים אשר הסתחרו ב ביתו במשך השנים האחרונות של המלחמה. הוא עשה זאת מתוך השקפה פוליטית, אנטיג'רמנית טהורה. היה שונא-גרמנים מובהק ו אמר לא פעם שבמקרה יתפסו אותו לא יסבול מהם כל השפה וידעף את המות על הסבל.

"לא היה מפחד מפני המוות, כי האמין כנוצרי בעל השקפה עמוקה שאחריו המות יהיה חי נצח.

"בעיניו יש ליהודים תפקיד מיוחד עלי האדמה: להיות אור לגויים. רק האמונה — בישו הנוצרי חסירה להם..."

"בחפטיותיו יומיום התפלל לישועת היהודים מסבלם, כל פעם לפי נוסח חופשי חדש, אשר המציא אותו תוך כדי תפילה. השקפותיו הדתיות אמרו לו כי היהודים חייבים לחזור לארכ'ישראיל והוא ראה בכל מאורע התגשותם הנבואות.

"השתתפות פעמים רבות בשיחותיהם השבועיות, הדתיות, בחוג המוצמצם של נוצרים אלה, אשר התקנסו בביתה של הגב' וסטרוביל ואחותה וטעמי את האוירה של הולנדים, השקפותיהם הטיפוסית, שאיפתם לחירות ועצמות, התנגדותם לעבדות ותלות דתית.

"לעתים תכוות הרגשתי את עצמי כאלו השתתמתי בתנועת ההתנגדות של הולנדים מעל הספרדים במשך מלחמת שנים השנתה".

המחתרת הולנדית בחולאנד

בחולאנד הייתה קיימת תנוצה חולזית שאת נושא העיקרי היו פלטינים יהודים מגරינה לאחר שנת 1933. תנועת החלוץ גדלה בעיקר בעיר ב-1938 עם זרם הפליטים המוגבר שהגיע לארץ זו.

בתנועת החלוץ היו פלוגים שונים: 1) "חברת-יעולים"; 2) "חברת-יעולים"; 3) בח"ד — ברית-חלוצים-דים. יחד מנהה התנועה החלוצית בראשית הכיבוש — 400 איש. גוננים שונים היו להכשרה: היתה הכשרה קיבוצית, אך מרבית חברי החלוץ היו בהכשרה לבודדים. יסודה של הכשרה זו היה פיזור החברים במשקים

* לודי כהן.

• מדאותה של עדינה כוכבא.

חקלאים בודדים. עבדה בענפי החקלאות ולימוד תורתה. חברים משקימים קרוביים היו נפגשים לרוב בשבתו, והיו מקיימים קשר ביןיהם ועם מרכז החלוץ. מלבד אלה הייתה קיימת קהילת הולאנד חווות, עליית הנוער בלוסדרקט (40 ק"מ ממאטטרדאם) ובנה כ-70 בניינוער, פליטים מגרמניה שהתכוונו לעלייה לאرض והמלימה חסמה בפניהם את הריך. מרכז החלוץ היה באמסטרדם. עם הפלישה עבר וזוועע עמוק על היהדות הגורל היהודי פגע בצורה קשה ביותר ביהדות המתבוללת בעicker, שהייתה את מרביתה של יהדות הולאנדית. הנוער החלוצי היה יותר מאוזן מבחינה נפשית נוכחה המתරחש. מתמיד היה משוכנע כי אין קיום ליהדות גולה. הכרתו וסבירותו — הם בגל יהודתו שעלה היה גאה וממורטה ינק — חיסנו בוגuer זה את כוח התגוננותו הרוחנית. קירבו אותו יותר למקורות תרבותו, ערכיו ויצירתו של העם. חברי החלוץ בהולאנד העמיקו את הקשרים עם התנועה ועם חברים למרות הרוחק והנטיבו שהפרידו בין האנשים. תוכנות אלו חילקו היה רב במעשה של המחרתת החלוצית.

חלק מפעילי איגוני ההכשרה החלו לשלב את החלוצים במידה רבה בעבודות ובתקופידים שהיו נחשבים כ-*חשובים* ו-*חיוניים*, ושנתנו במידה מסוימת סכויים להשתיהות תורם לדפורטאציה.

המחתרת החלוצית המאורגנת החלה את פעולתה עם החמרת מצבם של היהודי הולאנד. קצב העבודה גבר בייחודה מאו החלו המשלחות של היהודים. "בית החלוץ" באמסטרדם באותו זמן היה למרכז של פעולה אירלגלאלית עד שנגמר לאחר חודשים מספר של פעילות. עיקר עבودתם של המחתרת התרכו בהתחלה בהידוק הקשיים בין החברים המפוזרים בארץ, בהזהרתם בפני סכנות, בקשרית קשורים עם איגונים הולאנדיים. החברים המרכזיים בהחלוץ היו נסעים לעיר הולאנד ובכפריה, למראות הסכנה שבדבר, אוכלים ויישנים בתנאים לא-תנאים על מנת לקיים קשיים ולפעול נגד מויות הנאצים. (לא מעט חברים מלאה נפלו בידי הגורמים). ראוי לציין שעצם העבודה של היהודים תחברים מפוזרים בארץ, בכפרים, בכפרדים, סייעה להצלחתם. הפעילים המרכזיים של החלוץ באותו זמן היו: שושן (סימון), הנמן, קורט ריילנגר, מקס ויינמילר ציפי, מנחים פינקהוף, גורברט קלין,

גדעון דריך, לודה דורךר ועוד.

מייצע גדול נעשה ע"י מחתרת החלוץ במוסד עליית-הנוער בלוסדרקט*. בלוסדרקט היה קיים מוסד עליית-הנוער בו היו כ-70 נערים ונערות בגיל 15–17. יוצאי גרמניה ואוסטריה שעברו להולאנד אחרי פרעות 1938. המדריכים המרכזיים במוסד — שושן, מנחים פינקהוף, עדינה כוכבא, לודז' כהן והاري — היו ברובם רך בשנים ספורות מבוגרים יותר מהחניכיהם. בין טובי המדריכים בשלת ההכרזה, שושן הייתה נתן לה ביטוי מובהק: יש לגלות מה עשו הגורנים בתריר ארץות הביבוש,

מה צפוי לנו מהם, כי עליינו להוכיח את החברים לקראת הבאות.

בקרב הנוער בלטו הלכידות של יאוש: "תכניותינו נכשלו, אין כל טעם להתכוון לעתיד".

מאזים רבים נדרשו כדי ליזור את האויריה הרוציה. בעיקר הודות לפעולתו

* לפि עדויותיהם של מנחים פינקהוף ועדינה כוכבא.

ORGANISATION TODT

Einheitsgruppe West

Nr.:

Holland-Arbeiter

Ausweis für den Grenzübertritt

Gültig nur für holländische, bei der O.T. beschäftigte Arbeiter in Verbindung mit einem von der O.T. ausgestellten Urlaubsschein/Entlassungsschein.

(Name)

(Vorname)

(geb.:)

(in:)

(Kreis:)

befindet sich auf der Urlaubsreise Heimreise

von:

nach:

in Holland

(Dienststelle)

Mit Genehmigung der Prüfstelle II des OKH beim Mil. Ref. in Belgien und in Nordfrankreich in Brüssel berechtigt dieser Ausweis zum Überschreiten der NO-Linie, sowie der belgisch-französischen und der belgisch-holländischen Grenze.

Alle Wehrmachts- und Polizeidienststellen werden gebeten, den Genannten **ungehindert**, reisen zu lassen und ihm notfalls **Schutz** und Hilfe zu gewähren.

(Dienststelle)

Hauptgruppenführer

URLAUBSSCHEIN/ENTLASSUNGSSCHEIN

Nr.:

Der Niederländer

(Name)

(Vorname)

(geb.:)

von der OT-Firma :

OBL.:

wird a) vom

bis einschl.

beurlaubt nach

(Wohnort:)

b) in die Heimat entlassen.

Verpflegung hat er bis einschließlich

erhalten.

Ausgefertigt am

Der Frontführer der Org. Todt

(Unterschrift)

Hauptgruppenführer

Nicht zutreffendes durchstreichen

של ששו סימון — אישיות בולטת בין כל פעליל' החלוץ. הוא היה אדם צעריר, מוכשר בעל ידיעות נרחבות ועמוקות. באז' כשרונתו בולטו באופיו חכונותיו האישיות, שהודות להן מצא את הדרך לכל נער ונערה במתן עזרה ועזה. עמוקים היו קשריו הידידות שנוצרו ביניהם לבין הצעירים. כל אחד הרגיש כי יש לו חבר נאמן. את זמנו ומרציו חילק ששו סימון לפועליה בשני שטחים: לוסדרת והחלוץ. מלסדרת הייתה מגיע לאMASTERDAAT בערבים לאחריו עבדה במסוד לערכו את פעולת החלוץ. זה היה הכוח הדינامي במרכו החלוץ. עם ראשית הדפורטאציה של יהויז הולאנדר ביוני 1942, שסמנה מפנה בחומרתו במצב היהודים והיה השלב הסופי בתכניות הנאצים לגבי היהודים, גמל לבבו רעיון התנגדות והפעולה האקטיבית.

בכמי
ההולאנדים

הבעיה הקונקרטית הראשונה היתה*: גורלו של בית עליית-הנוער. עם המשליחים שהחלו בחודש يول' ניתן היה לחוזות שתור זה יגיע גם לולדרכט. על דעתם של כמה מדריכים בבית עליית הנוער עלה הרעיון של הסתרת הילדים בתבטים הולאנדים. לתחילת הרעיון כדמיוני. עניין ביצוע התוכנית נזעך מנחם פינקארוף עם מריט וטרמן, שגרה בשכנות למוסד עליית הנוער. מריט הייתה מקרובה ומיזודה עט חוגים מתקדמים של מורים הולאנדים. בביתה של מריט נפגש מנחם עם מספר הולאנדים, אשר הציע את נוכנותם לעוזר, ועל ידה נערכה הרשימה של המקרים הולאנדים הרביים, שאלייהם אפשר לפנות בקשה להסתיר אחד או שניים מהצעירים. ששו ניגש באופן פעיל להגשה רעיון זה שעדין נשמר בסוד. הוחלט לגלות את התוכנית גם לగברת בליט שהיתה מקרבת לחוגי היונדרנאט.*

בשבועות הראשונות עדין לא נתנו החיפושים את התוצאות הדירושות. נתגלו קשיים רבים, רובם מחמת אירידית השפה הולאנדי. מריט וטרמן החליטה לקרוא לעורו של יופ וסטרויל. יופ היה פרטagog, מנהל בית ספר מתקדם ברוטראם, אישיות ידועה בקרב החוגים הפדגוגיים המתקדמים בהולאנדר. באוגוסט 1942 נפגשו ששו, יופ וסטרויל ומנחם פינקארוף. יופ גילה מיד את נוכנותו לשתף פעולה וילקב עליו את ריבו האירוגן, «זה מזמין חישפ יופ אפשרות מלחמה בגרמניה»; מרדין היה, ולא פעם ישב בבית-הסוהר بعد עבירות על חוקים ריאקציוניים. מחדן ואידיאיסטי, בעל טפראמנט ווריין תנועה. בעל עינים כחולות ומצח גבוה הוא התקשר ברגע ידידות-אמת. יופ וחבריו הופטו למצוין בין היהודים אנשים צעירים, אשר רעיון גדול מדריך אותם. תקווה לעתיד אחר בארץ חופשית», כתובת עדינה כוכבא, מהמדריכות המרכזיות בלוסדרכת ופעילת החלוץ. «מחריג הרាជון הרגשנו — מספר חבר אחד — כי עם הופעתו נכנס לשורותינו איש בעל שיעור קומה, המסוגל להגשים רעיון שהוא עד עתת בגדר דמיון: הסתרת קבוצה גדולה הוא ראה בעבודת מחותרת זו את התשובה הנכונה למשעי הצורך הנאצי. ברווח היה לו ו לחבריו הלא-יהודים, כי עם ה策רפותם לגורל היהודי בימים ההם, הם

* עדותו של מנחם פינקארוף.

* עליה היה ביונדרנאט ושניהם גילו יהס מעודד למחתרת ולביעותיה, מעודתת של עדינה כוכבא.

על על דרך שמנגה אין חזות, שעוללה לסכן את חייהם ואת חייו בני-משפחותיהם. יופ היה בעל משפחה, אב לשלושה ילדים.

... הוא המשיך בעבודתו היומיומית כמנהל בית-הספר, ועם גמר העברות היה יוצא לדרך, לדבר אל לבם של מכיריו ותבירו לרכשם למבחן האצלת השפעתו על ידינו הייתה כבירה. זורני: אנו החברים הצעירים החלנו לדבר על לנו שישחרר מבית-הספר, למען להקל עלינו בעבודתו.

«שנכנסתי לחדר עבדתו בבית-הספר לדבר בנושא זה הוא פתח ואמר: כמה תלמידים היו החיים בביית הספר עד שהמתחלת פעולתה המחתרת, לא ראיתי כל טעם בעבודתי, אולם עתה אני מוצא את הטעם גם בעבודה החינוכית שלי, ותוך כדי דבר החל להראות לי עבותות ילדים שונות».

מכיריו העזיזהו, «זה היה אדם צער ברוחו, ספק אם ידע לשנוא, מספרת עליו מטה לנדה. את הכאב לערך האדם ידע להחדר בקרוב חבריו הלא-יהודים, ובזה קירבים לפועלות המחתרת. עוברי בית הספר, אף הגנו והחצرون, היו בעיניו כקומוונת אחת והוא היה אדם מעשי, בעל כושר החלטה מהיר. לא היה אודוק אם כי בא משפחה אודקה מאד, מכת נוצרית שהתחנכה על ברכי התנך». בדמונו באו ליביטוי תכונות המסורת ההולאנדית ובעיקר — ההתנגדות לשיעבוד».

ראוי לציין התנגדותו הנמרצת למיליטריות בגיליו השוננים. בהיותו מורה צער באינדונזיה, הוא בכלל על סירובו לשרת בצבא. בהולנד הוא סירב באופן הפגנתי לשלים מסים המוצאים לריכישת נשק.

מעשיו העידו על דמותו. בעבודת המחתרת נפגשו ששו ויופ. מיטב סגולותיהם הרעיון הנאצל קשורים בעבותות ידידות ואהבה.

הצעירים מנוסד לוסדרת הוסתרו בתים הולאנדים. משך ארבעה ימים הוסתרו 45 נפשות. הכל נעשה בסודיות גמורה. הייתה זו התחלת המחתרת החלוצית שבה פעל כל התגנות החולצות יהוד. יופ בפגישתו עם אנשי החלוץ התלבט בראומו אנשים בעלי אידיאות*.

עם חום המבצע הזה גברו החששות שהגרמנים יתחלו במשעי תגמול, שייתנו מכוננים נגד ריבווי החלוץ במקומות אחרים. נוסף על-כך הכבידה גם האחריות שהושמה על משפחות לא-יהודים, שהיו צפויות לסכנות חמורות, בעוד סיכורי הצלחה להצלת הצעירים היו מ포קרים למדיג. תוך כדי העבודה רכשו ששו ויופ ידידים חדשים בקרוב הולאנדים, וחבריהם מקרוב לאירוגנים החולצאים הציגו פעולה המחתרת.

עבדות המחתרת* התרכזה במציאות מקומות-מחובא, קריטיסי מוזן לגאלים, זירף ניירות, תעוזות-זיהוי וכדומה. אולם בمرة התרבר, כי נוכח החרמור במצוות היהודים והדפורטאציה הרצופה, אין להסתפק בהסתרת אנשים בלבד. ששו הaga את הרעיון שיש לחפש דרכים לחוץ לארץ. תחילת צץ הרעיון להעביר חברים לארץ

אדם
צעיר
ברוחו

מעשי
תגמול

* יופ וסטרול חשב באופן רציני לעלות לאחר המלחמה לארץ ישראל (מפורטה של עדינה כוכבא).

* עדותו של מנהם פינקתוֹת.

נייטראלית: לשוייצ'ן. אך השמונות מיהודים שניסו לעבר לשוייצ'ן היו מאכזבות: השווייצרים חזרו את היהודים.

באוקטובר 1942, באחד הלילות כשהגרמנים ריכזו 15,000 יהודים מערי השדה ושלוחות לוסטרכורק, יצא שושו ועיננה כוכבא לבגיה. הם חיפשו קשרים עם חברי החלוץ ללא הצלחה ועברו לצרפת. בדרך צרפת (בחילק הבלתי כבוש) הייתה עדין קיימת הקשרת חולצית. השליחים נعواרו ביארבלום. שישב בשטח הבלטי כבוש של צרפת. עדינה נשארה בשוייצ'ן ווששו חור להולנד, ומשם שב לצרפת. בקרבת הגבול האספרדי קשר קשרים עם תנועת ה佐ופים היהודים בצרפת, ורקש אותם לעזרת היהודי הולנדי המועברים לצרפת. מספר פעמים הוא עבר את גבול הולנד-צרפת, בתהבו חבירים ותעוזות. באחת הנסיעות בראשית 1943 נתפס על יד הגובל ההולנדי-בלגי. הוא הספיק לשלוח כמה מכתבם מביתהו. מצאו אצלו הרבה כסף. חוקריו ידעו שהוא איש פעיל ועינונו בחקירתו לאחר ימים נתקבלה ידיעה שהוא איבד את עצמו-ילדעת בעיר בראדה.

פעולת המחרתת הסתעפה לשלווה שתחים:

1) הברחת הגבול עיקר לצרפת.

2) טיפול ועזרה בתעוזות ובכיספים לייהודים המוסתרים.

3) קשרים עם וסטרבורק והצלת אנשים ממחנה זה.

חוג פעילי המחרתת התהרב. יופ קשר לעובדה זו את אשתו ויליאט יאן שמידט בובייסת טינוס. באוקה קונגינג, מחסידי אומות העולם, ועד שורה של אנשים שה喬חו בגליל הקרבה את סגולות היקר שביהם.

הם המשיכו בהברחות יהודים מעבר לגבול.

לאחר מותו של שושו נכנס למרכו הפעולה קורת הנמן, שהמשיך באויה פעולה. בטיפול ועזרה ליהודים מוסתרים פעלו ברוב קורת רילינגר ציפי (חנן פלורטהיימר), מקס יינדמילר, נורברט קלינג, לורה דורלקר * גדעון דורך ואחרים. הנמן, מהחברים המרכזיים בתנועת צנוע, עזר וסובלני, התאפשר עיקר לקשרות קשרים עם חוגים הולנדים, שעורו בהשגת כספים, חותמות לתעוזות וכיו"ב.

מקס יינדמילר, מהפעילים בהברחתה, התידיד מאד עם פ.ח. שאף הוא היה מורה. פ.ח. היה גם צייר והקדיש אתليلתו בזיווף תעוזות בהצלחה רבה. פ.ח. קיים בביתו יהודים שחצילם וקיימים. לעיתים נמצאו בبيתו הקטן בתallows 10–8 אנשים, שdag לבתונות ולכלכלתם כאחד. ב ביתו של פ.ח. הסתורה גם פאולה קופמן *. פ.ח. היה פעיל במחרתת עד סופה של המלחמה בהברחות גבולות ובהצלת יהודים מוסטרכורק. את ילדיו הוא מסר לטיפול במשפחות אחרות. מצבו הכלכלי היה קשה ביותר.

נורברט קלינג פעל בכל ענייני המחרתת נתפס ונאסר ע"י הגרמנים. בחשוון פן לא יוכל לעמוד בפני עינויי הגסטאפו, הוא הפיל את עצמו מחילון הקומה השנויה במקום מעצרו. בדרך נס נשאר בחיים. בעורות אחות הוא הוצא מביתהחולם והובא לפ.ח. שהchein לungan חדר קטן בעילית הרג וקיים אותו כל הזמן.

* חיים אורה גורן.

* חיים פאולה ולטיגואופמן.

צ'פי, איש מחתרת מתנועת הורקלויטה, פעל בעיקר בתור מקשר בין היודנראט לבין מחנה ווסטרבורק. בתפקיד חשוב זה ניתנה לו האפשרות לקשרם עם אנשים במחנה לקבל אינפורמציה נכונה, להציג אנשים מהמחנה וממקומות שהיתה צפופה להם הסכנה.

לורה דורלאקר וירינגן, עובדת בית-החולים, פעלה בעיקר בעזה למוסתרים. לורה קשרה קשרים עם הרבה יהודים והביאה להם כספים ותחדשות. היה זה ממש חוויה גדולה להיפגש עם היהודי שקשריו עם העולם נזקקו ולהציג לו את העוזרת הדרושא. עוזרת זו הייתה לאם קרן-אור, קרני-שוועה, מספרת לורה. היו אלה מעשי יומיום, כשהכל אחד מהם ארבה סכנה, וכל עוזרת קטנה כגדולה — היו מעשה אנושי גדול.

מצבו של איש המתחתרת גדוען דרכו, נעשה קשה יותרעם קיבל ניירות של "חציה-יהודים". למרות אזהרות חבריו הוא נשאר באמסטרדם ונاسر לאחר שנורברט קלין נטהפס. לאחר שישב שישה חודשים בווכת, הוא נחשב כיהודי מלא ונשלח לווסטרבורק.

坎坷ים בין המתחתרת לווסטרבורק נעשו הדוקים יותר.

כך
ישועה

מה התרחש בווסטרבורק?

ווסטרבורק היה מחנה המעבר דרכו עברו, מ-14 ביולי 1942 עד סוף 1944, 120 אלף יהודי הולנד שנשלחו לאושבץ. היו אלה למעלה 85% של יהדות הולנד, כשתרטם, כמה אלפי מוסתרים בבתי הולאנדים. החל מראשית שנת 1943 היו יהודים, "גלגליים" מרכזים באמסטרדם ובווסטרבורק, שבאו בדרך כללית להולנד. היה זה מחנה מסודר למופת עם סקנת מרכזית, מטבח מודרני וערך. ב-1,400 איש.

ביום הפלישה חיכתה ליוחדים (ווסטרבורק נמצא ליד הגבול הגרמני), רכבת מיוחדת שנועדה להוביל את היהודים לפנים הארץ. הרכבת הגיעו לעיר לינזדן ונשארה תקופה במקום מחמת ניתוך הדריכים ופיצוץ הגשרים בדרכם. היהודים חולקו על ידי המוסדות העירוניים לבתי הולאנדים שקיבלו בסבר פנים יפות לאחר זמירה והוחזרו יהודים אלה ע"י הגרמנים לווסטרבורק, שההפק למחנה-ריכת. עד קיץ 1942 היו במחנה רק פליטים יהודים מגרמניה. עם באו הגרמנים השתו הסדרים.

בקיץ 1942 החלו הגרמנים לשלווח לווסטרבורק משלוחים של יהודים מהולנד, לפי רשימות מדויקות שהיו בידייהם. מוסטרבורק נשלחו כל שבוע בערך שני משלוחים ברכבת שעלייה התנוסס השלט: "ווסטרבורק—אושבץ". היהודים לא ידעו פשר כתובות זו. במשלוחים הראשונים היו רוב היהודים מפליטי גרמניה. בווסטרבורק הוקמה אדמיניסטרציה פנימית שהיתה כמעט אוטונומית תחת

שיקוח גרמני. עמדות המפתח באדמיניסטרציה זו היו לפלייטים היהודים מוגרמניה, שהיוו דוחתיקים במחנה. בין היהודים מוואלנד והפליטים מוגרמניה במחנה ווסטראבורק שרוו יחסם מתחים במשך כל זמן קיומו של המחנה. עם הזמן ורעו התנאים במחנה. הקומן שטראף-בראקה* והאסורים בו נשלחו ראשונים בתור לאושביז. התגלות רבוי הכלכלה יהודית יותר ויותר. במחנה ווסטראברוק בולט הרכizo החלוצי, ובתוכו ביתה-הכשרה של עליית הגוער באדן (ע"י ארנהיים) שהועבר לכאנ. הם המשיכו באורח קולקטיבי את חייהם. מספרם של החלוצים במחנה הגיע ל-200 איש.

הקשרים עם המחרת בחוץ קיימו בעיקר ע"י אלפרד פרנקל (ציפי), לורה דורלאך וואלטר. בעזרת המחרת קיבלו כל חבר בנוער החלוצי תעוזת זהות מזויפת, אף עלה הדבר הציב את כל החברים בתוך המחנה. בעזרת הצלב האדום בשוויין צידו רבים מהצעירים (שלמטה מגיל 20) בנירות ארציישראלים, וכן קראו לחלויצים במחנה: Palästina Gruppe החלוצים יצרו הויחים שונה לחלויצין מות שהיה קיים במחנה. נקבעו גם מדריכים לפעולה תרבותית. "זכורה לי מסיבת חנוכה ב-1942", מספר שאל זיגל מפעילי החלוץ בוסטראבורק, התאספנו בצירף, חבר אחד העלה בוגרמניה את פרשת המכבים, את התקומות נגד העדויות. שני קרא כתע מ"ספר המקבים". החברים שרוו, מעוז צור ישועתי. היה זה מעמד בלתי-נשכח. *

מהינתה ה"חוק" אסורה היה להתכנס, אך השלטונות במחנה עברו על כך בשתייה. הנירות ארציישראלים שמרו על רבים מהחברים שלא יישלוו בטראנטופוטטים. הבדיקה מוסטראבורק לא הייתה קשה, אך הייתה כרוכה בפעולות עונשין. על כל יחיד שיבר או יימנו הגרמנים במשלוח יהודים רבים לאושביז. האחריות הקולקטיבית בלהה ומגעה פעולות רבות. פעעם עמדו מכוניות מוכנות להוציא את החלוצים מוסטראבורק. אך האנשים נרתכו ברגע האחרון, מכיוון שלא רצו לסכן בכך את היהודי המantha שלו: *החיפורים לבריחה והלבטים הכרוכים בה גרו.

בקיץ 1943 נתפרסמה תורה: כל היהודי במשפחה מעורבת, אם יסכים למשעה סיורום, ישוחרר מהמחנה הוראה זו הייתה השפעה רيبة על הכרתם של היהודים. היא פקחה את עיניהם ונגירה בהם את החזרה. האימה בפני המשלוחים לאושביז גדלה, אם כי עדין גם אז לא ידעו לבדוק את משמעותם. הנסיגות של היהודים לאחצלא עצם רבוי. בין החלוצים בוסטראבורק נלקחו לטרנספורט כל אלה שהיו בני 20 ומעלה, משולי ניריות ארציישראלים.

"הלבנו להיפרד", מספר שאל זיגל, ואיך-אפשר לשכוח את הפרידה הוג. קשה לזר לתחמושת חברות בתנאים כאלה! על הוציא עמדון מולם, העומדים ברכבת, שרנו את התקווה, וגם הם שרנו. חורנו לצירף — והמיתות היו ריקות לא ידעו דפורטאציה מהי, אך חשו שזהו פרידה לעד."

-
- * שטראף-בראקה — צרפת-יעונשי.
 - * מתוך עזותו של שאל זיגל.
 - * מעודתת של פאולה קוסטמן.

למחנה הגיעו גם הדיט ממרד גיטו וארשת.

על המחרת החלצית בוטרבורק מספרים חבריהם ניצולים: *

„מאה ועשרים חברים היוו במחנה ווטרבורק. הגענו למחנה כחניכי תנועות שונות, אך הגורל המשותף אחד אוננו ונרכמו בגיןינו קשר חברות אמיצים ביותר. דומני שהגענו לילכוד כות, שאנו קיים כלל בחימם הרגילים. היינו יהה, עבדנו בשותפות, ראיינו לילות של גירושים ולא פעם עמדנו גם אנחנו מוכנים לשלוחה. במתיחות רבה היינו מוחכים לרשימות המגורשים; וכשהרשימות היו מגיעות, היינו תמיד מוצאים בהן גם כמה שמות משלנו.“

„למולנו עמדת לנו יכולות בקיימותן בעבודות חקלאיות ובstellen כבישים. לעיתים היה מפקד המחנה עצמו מוציא את חברינו מרשות הנידונים לגירוש ומעכב אותו למקום, כיון שהיו דרישים לו לעובדה. שירות הגיעו ושירות יצאו. עברה שנה במחנה וכולנו ידענו שישבו ים וגט תורנו יגיע. לא היה לנו זהב או יהלומים ולא יכולנו לתה 16 אלף גולדן כופרנשס כמו העשירים. גם סייגריות ומזכרכי מזון לא היו לנו, כדי לשחד את הפקדים במשרד הרישום של המחנה. הדבר היחידי, שעשי היה לדוחות מעט את מועד הגירוש שלנו היה מומחוותנו בעבודה והידידים, אשר רכשו לנו בתוך המחנה בנכונותנו לעזרת תמיד לווית. לא ידענו את האמת על פולין. אילו ידענו לא היינו מטיילים בשקט לאורך הקرونות לפני צאתם מורהה ובוداعי היו יותר חברי מנסים לבורות. הסיבה העיקרית שברחו מעתם בלבד הייתה מצאנו את הדרך להסתלק בל' שיריגשו בזה הגרמני, ובלי שהדבר יגרום לעונשים קולקטיביים.“

„קורט ולטר היה בחור שקט. על פי רוב רואו אותו בעבודה, ואף אחד לא חשב בו. ולטר היה איש הקשר בין הארגון בחוץ ובין האנשים במחנה הוא עצמו סירב ליהנות מה好处ות לבורות, מתוך נימוק שתפקידו במחנה עדין לנסתים.“

„המנן נתפס. שמענו זאת ביום אחד באוקטובר 1943, כאשר חורנו מעבודתו. כל החברים ידעו איו מכה הונחתה על הארגון בחוץ. כמובן, גם אלה שלא הכירו אותה ידעו את פועלו. אחרי מות שישי הוא עמד בראש ארגון ההצלה. החלתו לעשות את הכלול כדי לשחררו. קיוינו שנצלה למונע את כניסה של הנמן לתוך המחנה. הוא ידע כיצד לבורות, כי עבר שנתיים בהכשרה בקרבת המחנה יום אחד נשמעת צפירה, מיהרנו ויצאנו לקאות הרכבת. לאט היא התקבכה, שאנו מוצעם לאטרים.“

„היא ליל ירח. שركנו את התקווה והתשובה לא בושה לבוא. נפתחו הדלתות. אנשי משטרת קפצו מהקرونות. הפעם היה המשמר חזק יותר מהగיל, שמירה קפדרנית כזאת של טראנספורט לא ראיינו עדיין. נדחקו קדימה, רצינו לעוזר, אך גרתענו מזועזעים, עמדנו מחוסרי-אונים והחימה בוערת בנו.“

„אנחנו לוחצים את ידי החברים, אין מלים בפינו. כפושים ממש הובילו אותנו

הסרי
אונים

Reisegenehmigung No. 9035
Reisvergunning

Der (die) Jude (Jüdin) Alfred Fraenkel
De Jood (jodin)

geboren am 13.9.1920 in
geboren te

wohnhaft Amsterdam, Hofmeijerstr. 5
woonplaats

erhält die Genehmigung unter Mitführung des Passes -- Pessarsatzes -- Kinderausweises -- Arbeitsbuches -- der Kennkarte (Bürgerlegitimation) --

krijgt de vergunning, vergezeld van paspoort — pasvervanging — Kinderlegitimatie — werkboek — identiteitskaart (burgerlegitimatie) —

Nr. seinen (ihre-) Wohnsitz in der Zeit
Nr. zijn (haar) woonplaats in den tijd

vom 15. September 1943 bis zum 15. Oktober 1943
van tot

zu verlassen.
te verlaten.

Reitziel Westerbork, Groningen, Assen
Plaats van bestemming

Diese Genehmigung ist nach Ablauf der bewilligten Zeit sofort dem Joodschen Raad voor Amsterdam zu übergeben, bzw. zu übersenden.

Deze vergunning is onmiddellijk na afloop van den toegestaneen tijd aan den Joodschen Raad voor Amsterdam te overhandigen of te zenden.

Amsterdam den 13.9.1943

**Der Leiter der Zentralstelle
für jüdische Auswanderung Amsterdam**

Im Auftrage

A. Glüer

837

Anmerkung. Bei Übersiedlungen ist diese Genehmigung bei der Ab- und Anmeldung der Meldebehörde vorzuweisen.
N.B. Bij verhuizing moet deze vergunning bij het af- en aanmelden aan den Burgerlijken Stand worden overlegd.

המשטרת לתוכה המחנה. רק בקושי הצלחנו לאיכנס אליהם. הנמנ גראה רע ובבית הסוהר היה לו חום; כל הזמן מנקרת במוחנו המתחבשת שאיננו יכולים לעוזר דווקא לו, אשר עוזר לכל כך הרבה החברים... לא קורת נס, ואין אפשרויות לבירות. הנמנ מבית סבירו הוא מכיר היטב את המחנה, כי היה פה כבר באופן בלתי לגאי. כדי לעוזר במעשי הבנייה אנחנו לוחצים את ידי החברים. הם מגלים אומץ נפשי רב ואנחנו מרגשים את עצמנו בחותמי ערך לגביהם. נפרדנו מהם בשלהם וחוזק. הרכבת געלמה באופק, כשהיא נושא את החברים היקרים. הם לא חזרו עוד..."

במחציתו השניה של 1943 הוצטמה הקהלה היהודית בהולנד. בלב השידדים

היתה ההרגשה שהוסף מתקרב.

החברים הפעילים של המחתרת במחנה הגיעו את הרעיון של התנדבות לטראנס-פורטים והתחממות מהם מבלתי לסכו אחרים. וזו הייתה התכנית: קבוצה מתנדבת לטראנספורט מופיעה ליד הרכבת בשעת הבדיקה האחרון לפני הכנסה, ואנו יתهامו מהמקום אל מעבר למחנה. בדרך זו לא חלה אחריות על המחנה, כי הבדיקה בוצעה אחרי הבדיקה.

תכנית זו לא זכתה אמנס לפופולריות יתרה, אך מספר קבוצות זכו לצאת בדרך זו.

והנה תיאור בריהה בדרך זו:

"בשעה 5 בבוקר קורא מפקד הציג את שמות הקרבנות המיועדים לגירושן, 23 מבין דيري צרייך 82 יוסעו היום לאושביזן.

"ארבעה מהם, שלושה חברים וחברת אחת, רוצחים לנסota את מזלם. בשעה 2 באהה המשטרת היהודית ועוד פעם קראו בשמותינו. על כל אחד מתקראים לצאת את הציג ולחשוף בחוץ כשמטענו עמו.

"אחרי כן רושמים ליד שם את הדיוון, צורף לשירה/, בעוד עשר דקות זהה הפלוגה בכיוון קrongaten המשא. אני מוסר את התרמיל שלי לתובר אחד. גם לחברים האחרים ישנים עוזרים.פתאום רואה אני לחבר פ. חסר, הספיק כבר איפוא להסתלק. הטור מתפרק לרכבות, העמידה להוביל את מטענה החיה למחנה השמדות. בפינה אני קולט לחישה: 'עכשו! הקאו לא שםם לב לנו.' אני מבין ובין-דגע נעלט בין הזרים. מחר חוותה אני שבילים אחדים ומגיע למקום המכובא בציג הליימוד. פ. כבר נמצא שם ובעווד רגע נכנסים עוד שניים. החלק הראשון של התכנית הצלת, אבל עדין אין זה החלק הקשה ביותר. אנחנו יושבים ומהיכים מותחים עד קצה-הגבול. האם יבחן בהעדנו כאשר ימננו עוד פעם את האנשים ליד הרכבת? האם שני האחרים ייגיעו למצבוא שלהם?

צורף לשירה"

"החלנו למסור את עצמנו במקורה שיגלו את הבדיקה. אם לא נעשה זאת ילכו ארבעים במקומות כל אחד מאתנה כולם 240 איש במשלוח-עונש. כל אחד בתورو מסתכל בשעון. בשעה 9.30 ייחתמו הקרוגנות והרכבת תעוזב את המחנה לאט-לאט וזהל הזמן. המתיחות גוברת והולכת. צעדים מתקרבים לצרייך ואנו נדחיקם לפינה חשוכה, אחרי שהצדדים מתרחקים אנו חזרים למקומותינו, כל אחד משתדל

להיראות שקט, ולא לגלות את עצבנותו. פתאום נשמעת צפירה. הרכבת על 25

קרונוטייה, ובמהם 800 יהודים מהמחנה יוצאה בדרך בכיוון מזרח.
„בשעה אחת באו שני חבירים והודיעו לנו שהכל בסדר, עליינו לעזוב מיד את המחנה. שלושת הגנוטרים יבואו מחר בוקר. אנחנו לובשים בגדי עבודה מעל הלבוש האטום ומקבלים כרטיס צחוב, המעיד על עבדותנו מחוץ לתחווי המחנה. התעוזות מזויפות, אבל קשה להבחין בו. המחנה נראה ריק בשעה זו. השומר בוחן את הכרטיסים ונונן לנו לצאת. אנו הולכים בכיוון החווה.“

.... בשעה 6.43 הגיענו למקום המפגש. אחרי כמה דקוט נסמעים צעדים ואנו מבחינים בשתי דמויות של חבר וחברה. בקושי אנחנו מתפקידים מלכעוק מרוב שמהה ובעוד רגע אנו מוחבקים אחד את השני. היו אלה לורה ופרנץ מאמסטרדם. אחריהם מגיחות ארבע דמויות מכיוון המחנה. שני החברים עם העוזרים להם בבריחתם. לשם חתנו אין גבול. אנו מקבלים הוראות טכניות אחרונות ומגיעה השעה להיפרד מפ. וק. אין זמן לדיבורים מיותרים, והמ חווילים לעבודתם במחנה, ואילו אנחנו צועדים לקרה החופש.“

בחייטוש דרכיים להצלה

אנשי המחתרת החלו לגש בכוונם שונים. נעשה אף נסינו כות בתוך גרמניה עצמה. בשנת 1943 נעשה מספר נסינונות של אנשי המחתרת ההולוצית להגיאו לאנגליה. קבוצה ראשונה נפלה בפתח, אنسיה נתפסה.

ב-24 למאי 1943 יצאתה קבוצה שנייה שמנתה חמישה אנשים: משה הרטמן, יונה מנדל, הנס מירשתיין, שמואל רוזנטל וגינטר שוורץשילד. ארבעה מלאה היו ילידי גרמניה הכוונה להתחה לבדוק את המצב אם ניתן לסדר בגרמניה חברים בעלי תעוזות של פועלים הולאנדים. זו הייתה המטרה העיקרית בלבד זאת הוטל עליהם: לראות את הנעשה בתוך גרמניה ולברר את גורל היהודים שહובילו, לכאותה לעובודה לתחווי הריך, ולהתענין באפשרות מעבר לשוויץ.

הקבוצה הגיעה לדורטמונד בחבל הרור. התעוזות שהיו ברשות האנשים היו תעוזות של הולאנדים, שהגרמנים הכריחו לנסוע לגרמניה לעבודה.

שלושה חדשים הם היו בדורטמונד. שמואל רוזנטל עבר לבית הרשות, והיתר במקומות אחרים. גאטפאו החל לעקוב אחריהם, ובדרך נס ניצלו והגיעו לאסן, ושם חזורת להילאנד*. בצרפת היו תנאים טובים יותר לחיים אי-ילגאלים. הייתה יותר חופש ואייסדר אדמיניסטרטיבי גדול יותר. אחת מחברות המחתרת נשלחה לבית-ידפוס גרמני והיא סייפה את הנירות הדורושים. המחתרת סדרה לתרבים ניירות של פועלים הולאנדים שעובדים במצבי החוף הגרמנים נגד ה „פלישה“ — היו אלה ניירות של הצבא הגרמני. חלק מבעלי הנירות עבר וחילק נשא אותם מבלי לעבוד כלל. גם הבעיטה הכספית הייתה יותר בצרפת. בעוזרת תחבות ניתן היה לעבור את הארץ שתי שטי וערבה, ללא תשלום, לנצל שירותים הניתנים לאנשי צבא: לינה לאירועם בבתי מלון, כלכלה ועוד. אך יתרו גודל שנטגלה בצרפת בשלילאנדים שהגיעו מהולאנד היה: היוטם פטוריים לחיות במסתרים.

* מהולאנד הם הגיעו לצרפת, בצרפת הם עבדו כפועלים ב „קלינגס-מרינה“ בסוף האליזו לעבור לספרד.

בעבודת ההברחות עסקו בעיקר קורט רילינגר, מנחם פינקהוף, יופ וחבריו מקס ויידלמילר וארכט הירש.

בהתחלת היי מועברים החברים דרך שדות ויער למעבר לגובל. אח"כ קיבלו ניירות והודאות להם ניתנו היה לעبور את הדריכים ברכבות. תוך כדי פעולה — הבחית יהודים בהקרבה והסתורמה. נפלו בידי תרגומנים לעתים גם עקב מלשינים הולנדיים — אנשי מחרת וידידי של יופ. אך קהה לקונינג — יידידו של יופ, מורה לחקלאות. קונינג היה בעל משפחה שלושה ילדים ונחפס על שהחביא גערה יהודיה בביתו. לאחר שהתחמק מידי השלטונות חזר לבתו והגביר את פעולתו במחתרת, עד שנאסר באביב 1944 על הגובל הבלגי ונשלח לבונול. בראשית 1944 נפלה גם משפחתו של יופ קרבן להלשנתו של מרגל נאצי. אשתו של יופ, ויליא, פעליה במחתרת, נאסרה, ילדו אוכסנו בתים שוננים וויפ עצמו נאלץ לעזוב את עבודתו בבית הספר והתמסר לעבודת המחתרת.

כעבור זמן מה נחפס יופ עם שתי נערות יהודיות בחצותו את הגובל הבלגי. הוא הועבר אחורי חקירות ועינויים למחנה-ריכוז בווכט.

חברי איגודן המחתרת נחלצו מיד לניטון נוצע לשחררו. בין אלה היה מנחם פינקהוף ומרים וטרמן, אך הלו נאסרו*. בגלל הלשנתו של מרגל שוחרר לשירות האיגוד והתנדב, כביבול, לבצע את תכנית שיחרورو של יופ*. גם הרופא, שהבריח את מכתביו מהמחנה, נחפס.

כך נחרץ גורלו של יופ וסטרויל. ב-11 באוגוסט 1944 נורה בעיר בקרבת המנהה, והנה קטע אחד מכתביה, שהובילו מותו בית-הסתור ברוטרדם:

*חברים יקרים!

מה שחרר לנו בחלטת זה מורה דרך לנחפסים, ברור שאסור לנו לגלות דבר, אך הרבה יותר טוב היה אילו יכלנו להזכיר לכל נאשם סיפור אשר יהיה נכון בכל התנאים, ככלומר הרבה שמות וכינויים שהמשטרה תוכל לבקש אותן במאטה. אך בנסיבות האלה כמנו לא ימצאו דבר רק אנשים אשר יספרו את הסיפור שלנו...

“אני במצב ביש. בידי המשטרה תיק עם כל הפרטים עלי. ואני צריך לספר מה שכחוב שם, או להוכיח את ההייך במאה אותן. במרקחה שאשתוק, יקבלו את התקיק. אבל זה בלתי אפשרי ומשמעות הדבר שאקבל כדורי. ישנו גם תיק קומונייטי. את שמי הבלטי-ילגאל העטירו במעשים כלכך יפים (חבלה, קשרית קשר-להתנגדות, רצח שוטר!) שלא יכולתי לעמוד על זה בשתיquest; אך מה לעשות?

“עד מותי מיום חמישי, שעה 2 עד שבת בוקר שעה 11, בלי הפסק, הידים אסورة בכבלים בגב, מנთ-האוכל של ארבע פרוסות-לחם ובקבוק תה ביום. חקירות באה השור במרתף מקום שאפשר רק לעמוד בו. הכו אותה, קשו אותה ומנמה שפוחת, משכו את כל הבגדים מעל ראשי וכל חקרו אותה. אחרי כל תשובה יכולתי

הלשנת
מרגל

* מנחם פינקהוף ומרים וטרמן נובילו לבירג'רבלון ושם שוחררו.

* מעודתו של גדרון דרך.

. פורסם ב-“ידיעות” בית יצחק קאנלסון מס' 1, 1955.

לכפות לביטה או לצליפה בשוט. הבוקר הודיעו לי באופן رسمي שיביאו אותי לביית דין צבאי.

“היום רציתי לכתוב מכתב פרידה לאשתי. כשהתחלתי בזאת, שוב הפסיקו אותו לשם חקירה. עכשו יש לי קצת מנוחה.”

“ביום ב’, שוב מכהה לי אותו הדבר. אתם יודעים שלא אגלה אף איש. בזאת אני בטוח. ואיבוד לדעת? באפשרותicutת לעשות זאת באותו אופן כמו ידידנו היקר*, שעלי אני מרבה להשוו בימים האלה. אני עוד במלוא כוחותי. בלילה אני מתגבר על מיחושים ועל הלחץ בראש, כך שאני מופיע перед אדם עיר בחקירה. ואני רוצה להחזיק מעמד...”

“דרישת שלום לכוכם, אולי לזמן ממושך, ואם לא נתראה עוד, אני מקווה שהפעול המשותף ישאר לכם למועד קדושה לכל תמיים. יבריכם אלהים, יופ...”

עicker מאמציה של המחרת היה מכוונים בשלב זה להעביר את החברים מהולנד לצרפת ומשם לספרד — הארץ שמנה ניתן היה להגר, לעלות לארץ ישראל. את הדרך הוו הבקיעו ספר חבירים. ששו (שהיה “חציזי היהודי”), ציפי, ארנסט הירש, זואי הרמן, מקס ויינדיילר, פאולה קוופמן, לולי אקרט, חנן פלורסהיים, מטה לנדה בטיח בריך ועד. קורט ריילנגר המשיך לפועל אחרי מותו של ששו בהברחת חברי דרך גבולות בלגית וצרפת, במגמה להעבירם דרך הפרינאים לספרד. קורט היה זריין ונוען. את רוב ימי “בליה” ברכבות, בנסיעות בהברחות — בנסיבות מסוכנות למדי. הוא מצא את הקשר דרך תנועת “הצופים היהודיים” אל המחרת הצרפתית מאקי* ואל פעיליהם היהודיים. האנשים שהגיעו לצרפת החלו להתפור למוקומות שונים. קורט קיים את הקשיים. באוקטובר 1943 עבר הוא יחד עם חנן פלורסהיים לצרפת מטעם המקי’ הצרפתי היה ציפי בתפקיד של “קצין גרמני” מצויד בתעודות והיה בא בחברת הקzinim הגרמנים, במשודות ובקינויו (בתפקיד כותה שירותו עוד חברים מאנשי החלוץ).

בתפקידו זה יצא לאיטליה. פעם נודע לו על פעולה מתוכננת מצד הגרמנים נגד הפאראטיזאנים האיטלקים. ציפי התקשר עם המחרת האיטלקית, התוודה את הדרך בה ילווה הגרמנים ובראש קבוצת פאראטיזאנים איטלקים יצא למארב קבוצת המאраб התקיפה את הגרמנים ברימונייד. במארב זה נהרגו ונפצעו כ-40 חיילים גרמנים (בתוכם לא-גרמנים שעמדו לשירות הגרמנים)*. הייתה זו פעולה קרבית מוצלחת ביוםתו ובחדרכתו של איש המחרת החלוץ.

* הכוונה לששו.

* גם המחרת ההולנדית פעלה בקו זה, לא רק בשבי יהודים אלא גם בשבי נזירים שנצטו לנצח לגרמניה. סיפקה המחרת ההולנדית את הניריות המזוהים הירושים לחזית הגבולות.

* מפני גרמנים נודע לו שנתקטו באחד הקרבות שתי בחורות יהודיות פצועות עם מקלע.

לכפות לביעת או לצליפה בשוט. האבורח הודיעו לי באופן רשמי שיביאו אותו לביידין צבא.

“היום רציתי לכתוב מכתב פרידה לאשתי. כשהתחלתי בזאת, שוב הפסקו אותו לשם חקירה. עכשו יש לי קצת מנוחה.”

“ביום ב' שוב מוחכה לי אותו הדבר. אתם יודעים שלא אגלה אף איש בזאת אני בטוח. ואיבוד לדעת? באפשרותicutת לעשות זאת באותו אופן כמו יידינו היקר*, שעליין אני מרבה להשוו בימים האלה. אני עוד במלוא כוחותי. בלילה אני מתגבר על מיחושים ועל הלחץ בראש, כך שאני מופיע כאדם ער בחקירה... ואני רוצה להחזיק מעמד...”

“דרישת שלום לכוכם, אולי לזמן ממושך, ואם לא נטראה עוד, אני מקווה שהפעל המשותף ישאר לכם לזכורת קדושת לכל תחיפות.”

יברכם אלהים,
יומם.

עicker מאמציה של המחרת היהודית* בהולנד היו מכונים בשלב זה להעביר את החברים מהולנד לצרפת ומשם לפראן — הארץ שמנת ניתן היה להגר, לעלות לארץ ישראל. את הדרך הוו הביקעו מספר חברים. ששו (שהיה “חציריהודי”), ציפי, ארנסט הירש, זואי הרמן, מקס ויינדמילר, פאולה קאופמן, לויל אקרטן, חנן פלורסדים, מטה לנדה, בט' בריך ועד. קרט ריילינגר המשיך לפועל אחרי מותו של ששו בהברחת חברי דרך גבולות בלגיית וצרפת בмагמה להעבירות דרך הפרינאים לפראן. קרט היה זורי ונוצע. את רוב ימיו “בילה” ברכבות, בנסיעות בהברחות — בנסיבות מסוכנות למדי. הוא מצא את הקשר דרך תנועת „הצופים היהודיים“ אל המחרת הצרפתי מאקי* ואל פעילייהם היהודיים. האנשיים שהגינו לצרפת החלו להתפזר למוקומות שונים. קרט קיים את הקשרים. באוקטובר 1943 עבר הוא יחד עם הננו פלורסדים לצרפת מטעם המקיים הצרפתי היה ציפי בתפקיד של „קצין גרמני“מצויד בתעודות והיה בא בחברת הקצינים הגרמניים, במשפט ובקזינו (בתפקיד כות שירתו עוד חברים מאנשי החלווז).

בתפקידו זה יצא לאיטליה. פעם נודע לו על פועלה מתוכננת מצד הגרמנים נגד האיטלקים. ציפי התקשר עם המחרת האיטלקית, התווה את הדרך בה יילכו הגרמנים ובראש קבוצת איטלקים איטלקים יצא לארב קבוצת המارد החקיפה את הגרמנים בריםונייד. במארב זה נהרגו ונפצעו כ-40 חיילים גרמנים (בחומר לא-גרמנים שעמדו לשירות הגרמנים)*. הייתה זו פעולה קרבית מוצלחת ביוםתו ובהדרתו של איש המחרת החלוצית.

* הכוונה לשושן.

* גם המחרת ההולנדית פעלה בKO זה, לא רק בשביל היהודים אלא גם בשביל נצרים שנצשו לנצח לגרמניה. סיפקה המחרת ההולנדית את הניגרות המזוהים הדרושים לחזיות הגבולות.

* מפני גרמנים נודע לו שנטפסו באחד הקרבות שני חורות יהודיות פצועות עם מקלע.

העבודה הייתה מחולקת. בהולנד פעלו קבוצות המתחתרת שלחו את האנשים מצידם בניירות מזויפים. בבלגיה — העבורה — בגבולות, בצרפת — קיבלו אנשי החילוץ ומפק"י את האנשים. מחתרת מאק"י נתנה מורי דרך לספרד, כתמורה לעוראה זו היו אנשי החילוץ שלוחים את אנשיהם לפועלה בשורות מאק"י ובתקדית (אנשים יודעי גרמנית וכו'). בצרפת אורגנו כמה קבוצות מקרוב יהודי הולנד שצוידו בנשק ע"י הצרפתים ונכללו לכלל הפעולות של המאק"י (הם נקמו בגרמניה ובמשתפי פעולה) קבוצה יהודית נמצאת תקופת מה גם בתחום העיר*. על אנשי החילוץ הוטלו גם תפקידים נוספים, שבו היו מעוניינים ביותר האנגלים. האנגלים הביטחו מצדיהם היתר-כניתה לארץ ישראל. שירות המודיעין בשליל האנגלים רוכן בידי מקס וינדמיהר. האנגלים לא עמדו בדיורם. התاري הכנסה לארץ לא ניתן**.

חנן פלורטאים מראשו היוציאים לספרד מתאר ביוםנו*** את אתלאות דרך הפרינאים בנובמבר 1943.

„היה יום סתיו. החשיך כהה, כאשר פגשנו ברחוב את נאנו ווילוי, לא היה קץ לשמהנה, כי זה זמן רב נזק הקשר עם נאנו ולא ידענו על מקום הימצאנו. בוודאי מתחוננים לימייבצע רציני, חשבתי. בלבית החילוץ נוכחנו לדעת, שאמנם לא טועינו. נאנו כדרכו לא התחל בנושא העיקרי. הוא מסר קודם דוד"ח על מצבם הכללי של היהודי צרפת ועל פעילותם בזמנ האחרון ורק אחרי כן גילה לנו כי הנת הודות למוסד סעד היהודי מסויים נוצרה אפשרות לעبور לספרד.

„לא כל הבוגרים התלהבו מרעיון זה, אבל רוטמן, לנדוואר, ויינדמיהר, לפ pneumani וANI היו בין המעוניינים, שהצטרכו מיד לתכנית זו.

„נאנו מסר שאין זה מן הדברים הקלים לעبور את הרי הפרינאים, ומספר העוברים בהכרח שייתה מצומצם. אני נקבעתי להיות בין הראשונים לעזולה זו.

„חיכינו ימים אחדים להודעה על יציאה בדרך. והגעה הגיעה השעה להרכבת לאAMIL ולי להיפרד מחברינו. ה策רף אלינו גם פאול. במיווח קשתה עלי הפרויקט מציפוי, אשר לא策רף רק בכלל שהייתה לחברתו. נסענו לפאריס ומשם לטולוז, ואחרי שנפגשתי עם ארבעה אנשי גודה ועם הינץ משוב ישבנו ברכבת ופנינו בכיוון באיזן. מרוחק ראיינו כבר את רכסי הפרינאים, לבנו הלם בחזקה. שתכננו לא רצינו לעורר תשומת-לב.

„אחרי נסעה של שעה ורביע ירדנו בתחנה קטנה. היו לנו הוראות כיצד להוגג התחלכנו לשתי קבוצות ועלוינו לשני אוטובוסים, ולאחר שעלה הגענו לכפר קטן. עברו שניות מספר הגינו אלינו שני אנשים, אשר הורו לנו את הדרך. „הensus החל. ירדנו מהאוטובוס ובשורה עורפית התקדמנו בשליל ה策רף. דמייה

עם אנשי המאק"י

טאלואו

- ארנסט הייש היה בין הראשונים שהעביר את האנשים מבלגיה עד דרום צרפת.
- לפי עדותו של ציפי (אלפרד פרנקל).
- חנן פלורטאים כתב ימן מפורסם ב-1944.
- נאנו — קורט רייליגר.
- וילי — ארנסט הייש.

מסביב. עברנו פלג רועש והתחלנו לטפס בשביל תלול עד שהגענו לצריף, זו הייתה מטרתנו ביום זה. נכנסנו ושם מצאנו למחאתנו הרבה את כל אנשי גודת ואחרי שהחלפנו רשמית מתריך נודע לנו כי חיבטים אלו לחכות פה שלשה ימים, הציפיות בצריף הייתה איזומה, אבל מי שם לב לדברים כאלה? אברם צדי היה חולה כמעט, מולי שככ לרנרכחן, על ידו היינו — שניהם חולמים אף הם. הצריף עמד בשדה קוזים, אבל היינו חיבטים לנוהג בזהירות שלא יגלונו. ישבנו בתוך הצריף ושוחחנו, פאול כדי כשרון המספר הטוב עליו השם בדיחות על הידונראט באסטרה. אבל בעיקר העסיק אותנו המעבר הצפוי דרך הפרינאים, שהיה לנוşa המרכז של שיחתנו.

„ב-15 בנובמבר בצהרים ארינו את הפצינה. הופיע מדריך-המטע בלווית ידיד מטלות, אשר נתן לנו כסף ספרדי ומעט אוכל. היינו אז 13 אנשים. ושוב יצאנו לדרכ. רק המדריך היהמצויד כלכך למסע קשה כזה ובכיסו אקדח טוון. כמה מאות מטרים נתשכח השירה והמבוגרים נשארו רחוק מאחורינו. כעבור חצי שעה חכרחנו לעצזה יהודי בן 47 לא יכול היה להמשיך. ישב על אבן חורר כסיד, ואגלי זעה מבצבצים על מצחו. נתנו לו מעט קוניאק והוא הצלח להתקדם עוד כעשור דקות. או הובילו לנו, כי עליו לחזור. אנו המשכנו במאץ פליזן, כורעים תחת המשא של מטעןונו השמים התקדרו ומוג האויר נשנה לרעת אחרי עלייה של שעתיים בערך, נחנו בפעם הראשונה כעשור דקות, סענו את לבנו והשלכנו את הספרים והעתונים המיוחרים. הדרכ נעשה קשה יותר ויותר ובינתיים החשיך. נמצאנו בעיר ובפרק קטן למעלה אפשר היה כבד לראות את השלב הראשון. יצאנו מן העיר, חצינו שדה מרעה והגענו ליעד שני. בינותים החשיך לגמרי והיינו מוכרים להיאבק קשה על כל צעד בשביל המטפס למעלה. מצד שמאל סגר עליינו קיר תלול ומימין — התהום. כל רגע היה מישחו מתנו נגף באבנים ובשוחות אשר על השביל. הדרך ארוכה, כאילו אין לה סוף. המדריך הדליק פנס כס, וכן עשו כל אלה שהיו להם פנסים. ידי שהחזיקת פנס קפאה. אחרי זמן רב הגיעו לצריף, שעמד בקצת העיר, כולנו רטובים וצמאים...“

„כל אחד מצא לו פינה והתרבל בכל הבא אל היד. לפטע שמעתי משוחחים, שם השלב לא יפסיק, עליינו יהיה לחזור. לא תפשטי את מלא משמעות הדבר ונדרתני.“

„בבוקר התעוררנו מוקדם. סענו את לבנו ויצאנו החוצה. מראה נחדר נרגלה לפניינו: ההרים מתנשאים ומולנו הנוף הנפלא של העמק. והנה נודעה לנו האמת המرة. אחרי שהלכנו כעשרים מטרים ושקענו עד הברכיים, האבע מורה-הדרד על הפסגה שעליינו עוד להעפיל אליה מען להגיע לספרה, והודיע ע_ci אין כל טעם להמשיך. מודכנים התחלנו לחזור. נמגו כל האשליות. דבר אחד העסיק ברגע זה את כולנו: להגיע בשלום לטולו. ללא הר��תקאות חזנו לצריף, ש丑בנוהו לפניו 24 שעות. כל אחד חפס את מקומו הקדום. בחוץ ירד גשם ובינינו החל ויכוח אם להמשיך בדרך לספרד על אחריותנו אנו. הטוען להמשיך היה תינך מאירשטיין, אבל דעתו לא נתקבלת. חזרנו לטולו. הבינו לא האצלה.“

חלק מהחברים הללו, שחוור מהensus האבלתי מצליח דרך הפרינאים, מנוח וינדמילר ואחרים, החל לפועל מתוך שורתה המאכית הרצפתני. הם פעלו זמירות מתור קבוצה עצמאית. אך את הרעיון של המעבר לספרד לא נטשו אף לרגע. מי דאגה רבים עברו על אנשי החילוץ עד שהערינו זההשוב עלה על הפיק. לאחר זמן יצא שוב קבוצה לדרכם. יופ אמר להם לפני צאתם: *

„הנכם כעת ימים מספר לפני השיחורה. עוד מעט ורגלכם תדרוך על ארץ חופשית. מפקדים לבנות את ארצו-ישראל ולبنות מולדת לכל היהודי העולם. „אל תשכחו את הצערנים פה את אלה שמסרו את חייהם, למען תוכל להשיג את מטרתכם. בנו את ארצכם.

„אני מאחל מעבר מצליח אל החופש והחיים חופשיים מלאי אושר.“ הקבוצה יצאה לדרכם. שמונה ימים טיפסו ברכסים של הפרינאים; מישלגים ומעט סוכר היה כל מזונם. באפיקת כוחות וברגליים קבועות הם הגיעו סופיסוף לכפר ספרדי בתחום ההרים, שתושביו קיבלו אותם בסבר פנים יפות, ואכלות השקוט והעירים למחוז חפצם.

בעקבותיהם יצאו קבוצות נוספות. ביחיד עברו בנתיב הצלחה זה כ-80 חבר. מרביתם ישבו בספרד כשמונה חודשים. חלקם הגיעו לארצו-ישראל בסוף 1944 עד לפני שנסתיימה המלחמה.

**

משמעותם ומעיטים היו חברי המתחתרת החילוץ מהולנד בשטחה של צרפת. קוֹרֶט — איש הדריכים, המביא ידיעות על המעבר דרך הפרינאים ועל מקומם של החברים, שאחדים מהם עבדו במחתרת המאכ". לילי אקרד בפאריס ובטי בריך בטולוז דאגו לחבריה המתחתרת לאכטניה, לכרטיסידמון ולצ'יזו.

כשהמצב בטולוז מוקם הימצא של חלק ניכר של חברי, התחיל להיות מסווכן יותר, עזבו החברים את המוקם ונעו לאפריס ומשם לבורדון. ארנסט הירש פעל בעיקר בהברחת האנשימים לצרפת. פאולה קאופמן* נשתלה בחוג הפעילים של אנשי החילוץ ומטה לנדה צורפה לחבר הפעילים שמקום מושבם היה אותו זמן בפאריס.

ארותם ימים נתפס אחד משילוחי המתחתרת שיצא לגבול שווויז והוא מסר בהקשרו את הכתובות של פעלiy המחתרת. נתפסו או קוֹרֶט ריילינגה, ציפי, זואי הרמן, ארנסט הירש ולילי אקרד. הנותרים: פאולה מטה וארנסט נשארו ללא קשרים ובלי ניראות. הם התקשרו עם חוגי המתחתרת הצרפתית, ביקשו מהם עזרה ואינפורמציה על גורל האסורים (ברשות החברים נמצא אקרד — זה החמיר את מצבם).

מאקס וינדמילר, שהיה אותו זמן בדריכים, הגיע לפאריס. הוא מילא את מקומו של קוֹרֶט ריילינגה. פאולה, שלשלטה יפה בשפה הגרמנית, השינה בעזהו במנגנון הgasṭatapo כמושירה של ה-Obersturmführer Obersturmführer. משדר ותפוף בביבורים תתי-

לא
אשרים

* מחק "ידיעות" בית יצחק קצנלסון מס' 8, 1 ביגואר 1955.

* מהכשרה וירינגן, עברה בגרמניה בBITSCHOLIM. עם העברת החולמים לוסטרבורק היא חמקה מהמקום והגיעה לבתו של פ.ח., שהסתיר אותה כל זמן תיוהה בגרמניה. בראשית 1944 עברה פאולה לצרפת.

קרקעיות בפראריס. נוסף על כך כלל מושדרה גם בתיאטרון, בתם היו נכלאים צנחנים אמריקאים.

פאולה העתקה את כל התכניות הסודיות, ובאמתלה שהיא עומדת להתחנן בהולאנדיה, היא יוצאה לאמסטרדם ואותה החומר הסודי. דרך המחרתת ההולנדית היא הקשרה עם השירות החשאי הבריטי ומסירה להם את התכניות. (לאחר זמן הפיצו כוחות האויר של בעלות הברית את המתknים הצבאים האלה).

פאולה ומטה המשיכו לחפש ללא ליאוט קשרים עם האסירים. nondע שגם יושבים בבית-הסוהר בפרין על ד פאריס. במלצתה המאקי' הזרפתית (בנייה סימון לוט) הם התקשו עם שני אנשים — שרלו', ולידיה, שהבטיחו למצוא קשר עם האסירים, להעביר אליהם מכתבם, לשחררם ולהעבירם לאנגליה*. מאקס וינדמילר ופאולה עיבדו תכנית לשחררם. אולם תוך כדי מגע עם שרלו' ולידיה נטעור החשד בהנתגחותם של אלה*. גם קורט רילינגה כתוב על כך באחד ממכתביו מבית הסוהר.

חשד זה נתאשר במלואו. לא ארכו הימים ופאולה נאסרה. היא הובלה לפרין. כעבור ימים מספר נאסר גם מאקס וינדמילר. בפרין פגשה פאולה את קורט רילינגה. לאחר מכן והועברו האסירים לדראנסי.

מטה חיפשה כל הזמן קשרים ולא הצליחה. עם שיחורו דראנסי על-ידי האmericani קאים הוצאו 50 אסירים והובלו לגרמניה. מטה אירוגנה מספר צרפתים שנסעו אחורי רכבות האסירים עד לאכן, אך מאמצים אלה היו לשואו.

קורט רילינגה*, ציפי ויתר החברים שוחררו לאחר מכן בגרמניה. פאולה שוחררה בטריינשטיאט ע"י הרומים. מאקס וינדמילר, שהוביל עם מחנה אסירים, חלה בדרך בטיפוס. הוא יצא להורג יומם לפני השיחורו*.

* מעדיות פאולה קאופמן ומטה לנדה.

* תשובה על מכתבו של מקס היתה תוכבה הולנדית באותיות גרמניות. דבר שהיה מעור וסימן שהענינים אינם בסדר. כפי שנתברר עבdo שרלו' ולידיה באינטיליגנס-סרויס בליאן, הם נטאפו ע"י הגרמנים והסכו לעבדו בריגולינגד לטיבת הגרמנים. לאחר המלחמה נאסרו שרלו' ולידיה ופאולה העידה נגד שרלו'. שמותיהם האמתיים: קרל רבין ואולגה צירזינסקה (לפי עדותה של פאולה קאופמן).

* קורט רילינגה חור ממחנה הרכיש בוכנוולד דורך שביד הולאנד וכך נספה בתאונת דרכים ב-1945.

* מעדיות של מטה לנדה.